

LIETUVOS ŠAULIŲ SĄJUNGOS IR BUVUSIŲ KARIŲ ORGANIZACIJŲ BENDROS VEIKLOS APŽVALGA (1923–1940)

Dr. Aušra Jurevičiūtė
Vytauto Didžiojo karo muziejus

DOI: <https://doi.org/10.47459/ka.2022.37.2>

Anotacija. Straipsnyje aptariamas Lietuvos šaulių sąjungos ir septynių buvusių karių organizacijų bendradarbiavimas 1923–1940 m. Analizuojami organizacijų įstatai, atkreipiant dėmesį į jų veiklos tikslus, kurių lyginimas leido nustatyti, kas jas siejo ir skyrė. Nagrinėjama, kokiose srityse ir kaip kiekviena buvusių karių organizacija bendradarbiavo su Lietuvos šaulių sąjunga. Išskirtinis dėmesys skiriamas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungai, nes kūrėjus savanorius ir šaulius siejo Nepriklausomybės kovų patirtis ir šaulių kiekis organizacijoje, lėmę aktyvesnį bendradarbiavimą. Atskleidžiamas Lietuvos šaulių sąjungos laikraščio „Trimitas“ indėlis pristatant organizacijas visuomenei ir skatinant bendradarbiavimą, nes tik Žydų karių sąjunga turėjo laikraštį „Apžvalga“, o kitos buvusių karių organizacijos periodinių leidinių neturėjo, tik leisdavo metinius arba proginius žurnalus. Visas organizacijas siejo noras puoselėti valstybingumą ir pasiryžimas prireikus ginti savo valstybę.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos šaulių sąjunga, Lietuvos šaulių sąjungos laikraštis „Trimitas“, buvusių karių organizacijos, tikslai, patriotizmas, bendradarbiavimas.

ĮVADAS

Paminėjus Lietuvos šaulių sąjungos 100-metį, tikslinga aptarti šios organizacijos bendradarbiavimą su buvusių karių organizacijomis, kurios veikė to meto Lietuvoje. Per neilgą 1923–1940 m. laikotarpį Lietuvoje susikūrė ir veikė 7 buvusių karių organizacijos: Lietuvos karo invalidų vyčių brolija (Lietuvos laisvės kovų invalidų draugija), Lietu-

vos karo invalidų sąjunga, Atsargos karininkų sąjunga (Lietuvos kariuomenės atsargos karininkų sąjunga), Lietuvos kariuomenės savanorių sąjunga (Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga), Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos nepriklausomybės atvadavime, sąjunga, Studentų atsargos karininkų korporacija „Ramovė“, Kariuomenės pirmūnų sąjunga. Nagrinėjant šią naują temą, labai svarbu atskleisti ir tą faktą, kad visos buvusių karių organizacijos buvo Pirmojo pasaulinio karo ir tolesnių politinių įvykių jau Lietuvoje – Vasario 16 d. Akto paskelbimo, kariuomenės kūrimo ir Nepriklausomybės kovų – rezultatas. Jų atsiradimas Lietuvoje buvo atspindys tų procesų, kurie vyko visoje Europoje po Pirmojo pasaulinio karo.

Šio straipsnio tikslas – supažindinti su Lietuvos šaulių sąjungos ir buvusių karių organizacijų bendradarbiavimu, nes tyrimų šia tema dabartinėje istoriografijoje nėra, todėl tai yra pirmasis bandymas jį panagrinėti ir atsakyti į klausimą, ar bendradarbiavo minėtos patriotinės organizacijos, kokiose srityse ir kiek šis bendradarbiavimas joms buvo reikalingas bei kokių buvo pasiekta rezultatų. Šis tyrimas aktualus, nes leidžia susipažinti su buvusių karių organizacijų tikslais ir jų veikla, nes jos visuomenei dar mažai žinomos, išskyrus Lietuvos šaulių sąjungą, ir būtų tikslinga pritaikyti jų patirtį šiais laikais. Keletas tada veikusių organizacijų – Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga ir Atsargos karininkų sąjunga – yra atsikūrusios ir vykdo patriotinę veiklą bei bendradarbiauja su Lietuvos šaulių sąjunga, nes dalis jų narių yra šauliai.

Tyrimo chronologija apima buvusių karių organizacijų įsikūrimo ir veiklos metus. Pirmoji organizacija įsikūrė 1923 m., todėl tyrimą pradėdame nuo tų metų ir baigiame 1940 m., kai po sovietų okupacijos buvo uždarytos visos organizacijos.

Ieškant atsakymo į iškeltus klausimus buvo panaudoti šie tyrimo metodai: aprašomasis analitinis, kuris leidžia rekonstruoti buvusių karių organizacijų veiklą nagrinėjamoju laikotarpiu, ir lyginamosios analizės, suteikiantis galimybę ne tik atlikti vidinę lyginamąją analizę, gretinant buvusių karių organizacijų įstatus su Lietuvos šaulių sąjungos įstatais, bet ir atskleisti svarbiausias buvusių karių organizacijų raidos ir bendradarbiavimo su Lietuvos šaulių sąjunga tendencijas.

Istoriografijos apžvalga. Atskirų darbų šia tema nėra. Yra paskelbta įvairių tekstų apie buvusių karių organizacijas¹ ir Lietuvos šaulių sąjungą², tačiau mūsų nagrinėjamos temos jie neliečia. Juose rašoma atskirai apie buvusių karių organizacijas ir Lietuvos šaulių sąjungą, bet bendradarbiavimo tema nenagrinėjama.

Šaltinių apžvalga. Įvairūs šaltiniai yra svarbiausia medžiaga tyrinėjamai temai visapusiškai atskleisti. Daugiausia buvo remtasi Lietuvos centriniam valstybės archyve esančiais organizacijų dokumentais. Jame saugomi mūsų nagrinėjamų buvusių karių organizacijų – Lietuvos kariuomenės savanorių sąjungos (Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos)³, Atsargos karininkų sąjungos (Lietuvos kariuomenės atsargos karininkų sąjungos)⁴, Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos nepriklausomybės atvadavime, sąjungos⁵ ir Kariuomenės pirmūnų sąjungos⁶ – fondai. Lietuvos karo invalidų vyčių brolijos (Lietuvos laisvės kovų invalidų draugijos) ir Lietuvos karo invalidų sąjungos atskiri fondai neišlikę, yra tik šių organizacijų įstatai bendrame Draugijų 402 fonde. Archyve nerasta ir Studentų atsargos karininkų korporacijos „Ramovė“ dokumentų, naudotasi publikuotais korporacijos įstatais⁷. Svarbūs šiam tyrimui teisės aktai skelbti „Vyriausybės žiniuose“ ir Lietuvos teisės šaltiniuose⁸. Juose randame du mums svarbius draugijų veiklą reglamentuojančius įstatymus: Įstatymą apie draugijas, priimtą 1919 m., ir 1936 m. Draugijų įstatymą, priimtą 1936 m.

¹ Surgailis, G. Karinės-visuomeninės organizacijos Lietuvoje 1918–1940. *Karo archyvas*, t. XIV, Vilnius, 1997; Jurevičiūtė, A. Buvusių karių organizacijos ir jų vaidmuo Lietuvos vidaus politikoje 1923–1940 m. Disertacija. Kaunas, 2009.

² Jokubauskas, V. „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas. Tarpukario Lietuvos atvejis. Klaipėda, 2014; Nefas, M. Dvasios aristokratai: Lietuvos šaulių sąjungos siekiai ir realybė. 1919–1940 m. Vilnius, 2019.

³ Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga. *LCVA*, f. 560.

⁴ Atsargos karininkų sąjungos įstatai. 1924 m. *LCVA*, f. 402, ap. 4, b. 280, l. 2.

⁵ Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos nepriklausomybės atvadavime, sąjunga. *LCVA*, f. 593.

⁶ Kariuomenės pirmūnų sąjunga. *LCVA*, f. 1446.

⁷ Vytauto Didžiojo universiteto studentų atsargos karininkų *Ramovės* įstatai. Kaunas, 1932.

⁸ Lietuvos valstybės teisės aktai (1918. II. 16.–1940. VI. 15). Vilnius, 1996.

Kita reikšminga šaltinių dalis – periodika. Šiame tyrime daugiausia remtasi LŠS periodiniame laikraštyje „Trimitas“ nuo 1923 iki 1940 m. spausdinta medžiaga, susijusia su buvusių karių organizacijomis. Kitoje karinėje spaudoje šiai temai dėmesio praktiškai neskirta. Rasta tik pavienių informacinių pranešimų.

Lietuvos šaulių sąjungos ir buvusių karių organizacijų veiklos teisinis reglamentavimas ir tikslų analizė

Pradedant tyrimą, manytume, tikslinga aptarti terminijos klausimą ir tų organizacijų teisinį statusą.

Lietuvos šaulių sąjunga buvo įkurta 1919 m. birželio 27 d. Jos įstatus Krašto apsaugos ministerija patvirtino jau rugsėjo 15 d. Tiriamos buvusių karių organizacijos pradėjo kurtis pasibaigus Nepriklausomybės kovoms, po Klaipėdos prijungimo 1923 m., ir tęsėsi iki 1940 m. Pirmiausia įsikūrė Lietuvos karo invalidų vyčių brolija (vėliau – Lietuvos laisvės kovų invalidų draugija)(1923), Lietuvos karo invalidų sąjunga – dar viena karo invalidų organizacija, įkurta 1923 m. gruodžio 14 d., Lietuvos atsargos karininkų sąjunga (1924 m.), Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga (1927 m.), Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos nepriklausomybės atvadavime, sąjunga (1933 m.), Vytauto Didžiojo universiteto atsargos karininkų korporacija „Ramovė“ (1935 m.) ir Kariuomenės pirmūnų sąjunga (1937 m.).

Dabar negausioje lietuviškoje istoriografijoje jos vadinamos karinėmis-visuomeninėmis arba paramilitarinėmis organizacijomis. Manytume, kad karinės-visuomeninės organizacijos statusas netinka šioms išvardintoms organizacijoms apibūdinti. Nė viena iš jų jokia karine veikla neužsiėmė, o ir visuomeninėmis jas laikyti taip pat netikslu, nes jų nariu negalėjo būti bet kuris visuomenės atstovas. Tik buvę kariai buvo primami į šias organizacijas. Karinės-visuomeninės arba paramilitarinės organizacijos statusą būtų galima priskirti Lietuvos šaulių sąjungai, nes ji turėjo karinių tikslų, sukarintą struktūrą – karininkų ir puskarininkų vadovaujamus būrius. Atsižvelgiant į to meto teisės aktus Lietuvos šaulių sąjungą reikėtų vadinti karine. Remiantis 1936 m. Karinės tarnybos įstatymu, galima sakyti, kad Lietuvoje buvo trys karinės organizacijos, tarp jų – Lietuvos šaulių sąjunga pagal Steigiamojo Seimo 1921 m. liepos 7 d. priimtą įstatymą, kuriame netgi neminimas žodis „visuomeninė“, o

kalbama tik apie tai, kad šauliai prilyginami kariškiams, jei vykdo valstybės gynimo darbą⁹. Tačiau 1935 m. ji jau vadinama „visuomenine kariška organizacija“¹⁰. Karinės organizacijos statusą turėjo Lietuvos karininkų ramovė¹¹ ir Karo mokslo draugija, veikusi 1923–1933 m., o po to įtraukta į Lietuvos karininkų „Ramovės“ organizaciją, bei Karo invalidams šelpti komitetas, kuris buvo (net atskira eilute) finansuojamas iš Krašto apsaugos ministerijos biudžeto. Visos šios karinės organizacijos buvo pavaldžios krašto apsaugos ministruui arba kariuomenės vadui.

Buvusių karių organizacijų veikla, kaip ir kitų draugijų, buvo reglamentuota atskiru draugijoms skirtu įstatymu, kuris buvo priimtas 1919 m. spalio 10 d., ir nauju 1936 m. vasario 1 d. priimtu įstatymu¹². 1919 m. įstatyme rašoma, kad „*Draugija (sąjunga, partija ir kt.) – yra susivienijimas kuopon kelių asmenų, pristačiusių kokį nors aiškų bendro darbo tikslą ir, tam tikslui atsiekti, sutartinai, tam tikrais įstatais, dirbančių*“¹³. Visos draugijos ir jų įstatai buvo registruojami Vidaus reikalų ministerijoje. Buvusių karių organizacijos taip pat yra priskirtinos prie pagal šį įstatymą veikusių draugijų.

Siekdami nuodugnai aptarti buvusių karių organizacijų bendradarbiavimą su Lietuvos šaulių sąjunga, pirmiausia turime susipažinti su jų veiklos tikslais. Tai darysime atskirai pristatydami kiekvieną organizaciją ir jos tikslus chronologine tvarka pagal įkūrimo datą.

Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) 1921 m. liepos 7 d. Steigiamojo Seimo priimtame įstatyme nurodytas organizacijos tikslas – stiprinti ir didinti valstybės gynimo pajėgas¹⁴. Sąjunga priklausė Krašto pasaugos ministerijai ir veikė pagal jos nurodymus. 1924 m. birželio 18 d. LŠS įstatymo pirmame paragrafe buvo skelbiama, kad „*Lietuvos šaulių sąjunga yra visuomeninė organizacija, priklausanti Krašto apsaugos ministerijai, kurios*

⁹ Lietuvos valstybės teisės aktai. Vilnius, 1996, VIII. 3-759. Šaulių sąjungos įstatymas, p. 988.

¹⁰ Ten pat, VIII. 3-761. Šaulių sąjungos įstatymas, p. 990.

¹¹ Ten pat, VIII. 3-762. Lietuvos karininkų ramovės įstatymas, p. 992.

¹² III. 2-187. Įstatymas apie draugijas, 1919, p. 256, III. 2-188. Draugijų įstatymas, 1936, p. 257. *Lietuvos valstybės teisės aktai*, p. 257–261.

¹³ Ten pat, p. 256.

¹⁴ Lietuvos šaulių sąjungos įstatymas. *Lietuvos valstybės teisės aktai*, VIII. 3-759, p. 988.

*vidaus tvarką nustato Ministerių kabineto patvirtintas statutas*¹⁵. Jame nurodytas Lietuvos šaulių sąjungos tikslas buvo stiprinti valstybės gynimo pajėgas, o jam pasiekti sąjunga: a) stiprina piliečių sielos pajėgas, skleisdama tarp jų švietimą, keldama dorą ir krašto meilę; b) lavina piliečių kūno jėgas, vikrumą ir ištvermę; c) ruošia pilietį iš pat mažens apseiti su ginklais, kovos įrankiais ir priemonėmis. Šaulių sąjungos nariai buvo prilyginti kariams, nes „*dėl ginklo ir dėl priesaikos ar iškilmingo pasižadėjimo neša įstatymą nustatyta atsakomybe lygiai su kariais*“¹⁶. 1935 m. liepos 15 d. priimtame LŠS įstatyme taip pat tikslai nusakyti konkrečiai. Antrame paragrafe sakoma, kad „*Sąjungos tikslas yra stiprinti tautinį atsparumą ir valstybės gynimo pajėgas*“¹⁷, kaip ji tai daro aprašoma 3 punkte:

- „ 1) organizuoja šaulius,
- 2) rūpinasi šaulius parengti karui,
- 3) ruošia gyventojus apsisaugoti nuo pavojaus iš lėktuvų,
- 4) skleidžia gyventojų tarpe karišką drausmę, pratina juos prie kariško gyvenimo, stiprina jų kūno jėgas ir ištvermę,
- 5) teikia policijai ir krašto gyventojams pagalbą gaisro, potvynio ir kitais atsitikimais.“¹⁸

Visi įstatymai tikslus įvardija beveik vienodai, tik antrame ir trečiame daugiau dėmesio skiriama tikslų įgyvendinimo būdams aptarti.

1923 m. balandžio 22–23 d. buvo įsteigta **Lietuvos karo invalidų vyčių brolija (Lietuvos laisvės kovų invalidų draugija)**, kuri savo įstatuose kėlė šiuos tikslus:

„*L. K. I. Vyčių Brolija dar likusiomis jėgomis stovės Lietuvos nepriklausomybės sargyboje, primins tautai žilą senovę, jos dailę, kultūrą, Tėvynės meilę ir kovas iki laisvos nepriklausomos valstybės, saugos žuvusiųjų karžygių kapus, reikalingu laiku neš garbės sargybą prie Žuvusiems paminklo ir rūpinsis, nežiūrint valstybės ir Invalidų komiteto pagalbos, savo Brolijos narių materialine padėtimi.*“¹⁹

Brolija skelbė esanti nepartinė organizacija. II skyrius apibrėžė prie-

¹⁵ Lietuvos šaulių sąjunga ir valstybės ir visuomenės tarnyboje 1919–2004. Kaunas, 2005, 127 p.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Šaulių sąjungos įstatymas Nr. 3423. *Vyriausybės žinios*, Nr. 490, 1935, liepos 15.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Lietuvos karo Invalidų Vyčių Brolijos įstatai, 2 paragrafas. LCVA, f. 402, ap. 4, b. 243, l. 2.

mones, kuriomis bus pasiekti 2 paragrafe jai išskelti tikslai. Pirmiausia – „ištikus pavojui Lietuvos nepriklausomybei dar galintieji vartoti ginklą stovja viešon kovon su priešu, kaipo prityrę kariai, kiti užsiiminėja agitacija, propaganda, žvalgyba ir kitais Tėvynės gynimui naudingais darbais“²⁰. Primindami žiląją senovę ir taip stengdamiesi kelti patriotizmą, vyčiai numatė rengti senosios lietuvių muzikos koncertus, spektaklius apie spaudos draudimo laikotarpį ir kovų dėl Lietuvos laisvės metus ir reikalauti iš valstybės, kad būtų saugomi ir tvarkomi žuvusiųjų kapai ir statomi paminklai karžygiams bei atminimo ženklai kovų vietose. Jei reikės, stovės garbės sargyba prie Žuvusiems už Lietuvos laisvę paminklo. Brolija nepamiršo ir pagalbos savo nariams. Buvo numatyta rūpintis pažadėtos žemės gavimu, pavyzdinių ūkių steigimu ir skyrimu lėšų iš brolijos kasos savo narių gyvenimui pagerinti. Metinė šventė buvo numatyta sausio 13 d., dieną, kurią buvo sužeistas pirmas Lietuvos kariuomenės karys lt. Jurgis Kiaunis.

Lietuvos karo invalidų sąjunga buvo įkurta 1923 m. gruodžio 8–10 d. Jos įstatų I skyriuje „*Bendri dėsniai*“ ši organizacija vadinama Karo invalidų, Lietuvos piliečių, nustousių sveikatos tiek Lietuvos, tiek ir kituose karuose, sąjunga, turinti šiuos tikslus:

„ a) rūpinasi savo narių materialinės ir moralinės būklės gerinimu, o taip pat jų kultūriniais ir švietimo reikalais;

b) nelaimėje ir varge šelpia savo narius, teikia jiems ir, jiems mirus, jų šeimoms reikalingos pagalbos;

c) teikia patarimų savo nariams jų keliamuose klausimuose;

d) globoja vaikus-našlaičius garbingai žuvusių kare už Lietuvos laisvę ir savo narių,

e) žadina visuomenėje tautinį ir kultūrinį susipratimą;

f) rūpinasi karžygių ir savo narių kapais; reikalui esant, šiuo atveju veikia kontakte su visomis kitomis tą tikslą turinčiomis organizacijomis ir

g) neša garbės sargybą prie Žuvusiems už Lietuvos laisvę paminklo ar kitur.“²¹

Iškeltiems tikslams pasiekti sąjunga galėjo steigti sanatorijas, prieglaudą, invalidų namus, bendrabučius, dirbtuves, krautuves, valgyklas,

²⁰ Lietuvos karo Invalidų Vyčių Brolijos įstatai, II skyrius, 4 paragrafas. *Ten pat.*

²¹ I. Bendrieji dėsniai. Lietuvos karo invalidų sąjungos įstatai. 1923 m. gruodžio 14 d. *Ten pat.*, b. 296, l. 8.

skaitykla, klubus, kooperatyvus, savišalpos kasas, leisti savo laikraščius, brošiūras ir knygas, rengti vakarėlius, koncertus, loterijas ir kt. Sąjunga turėjo savo antspaudą, štampus, ženklus ir garbės ordiną.

Susipažinus su abiejų karo invalidų organizacijų tikslais galima teigti, kad tarp jų yra esminių skirtumų. Vyčių brolija Tėvynės gynimą laikė svarbiausiu savo tikslu, o Invalidų sąjungos pagrindinis veiklos tikslas buvo materialinis ir moralinis narių rėmimas. Ši nuostata tarp brolijai keliamų tikslų buvo paskutinė. Todėl galima daryti išvadą, kad brolijai svarbiausia buvo Tėvynės laisvės idėja ir kova dėl jos, bet ne materialiniai dalykai, o Lietuvos karo invalidų sąjunga veikė kaip tradicinė buvusių karių organizacija, susikūrusi savišalpos tikslais. Dalis abiejų organizacijų tikslų buvo beveik tie patys – tautiškumo ir kultūros puoselėjimas – ir visiškai vienodas vienas punktas – garbės sargybos ėjimas prie paminklo Žuvusiems už Lietuvos laisvę.

Atsargos karininkų sąjungos (Lietuvos kariuomenės atsargos karininkų sąjunga), įsteigtos 1924 m. sausio 2 d., tikslai buvo suskirstyti į keturis punktus:

- a) *jungti visus atsargos karininkus į vieną bendrą šeimą;*
- b) *ginti savo teises;*
- c) *išlaikyti aukštoje pagarboje savo autoritetą;*
- d) *rūpintis narių ekonominiais, kultūriniais, etiniais ir kariniais reikalais.*²²

Šiam tikslui pasiekti, kaip rašoma įstatuose, sąjunga gali steigti informacijos biurus, savišalpos kasas, skaityklas, valgyklas ir kitokias ekonominio ir kultūrinio pobūdžio įstaigas bei skaityti paskaitas, rengti šeimyninius ir viešus pasilinksminimus, spausdinti savo spaudinį, knygas, brošiūras ir kt. Ji savo būstinę įkuria sostinėje, o kitose Lietuvos vietose – skyrius. Šios organizacijos įstatai buvo keisti kelis kartus: 1933, 1935 ir 1936 m. 1933 ir 1924 m. įstatuose nurodyti tokie patys tikslai, o 1935 m. – esmingai pakeisti. Jau pirmuoju punktu pažymima, kad „*Sąjunga siekia:*

- 1) *saugoti ir ginti Lietuvos laisvę ir jos nepriklausomybę;*
- 2) *ugdyti tautinę ir valstybinę sąmonę savo narių tarpe;*
- 3) *kelti pareigos supratimą;*
- 4) *rūpintis kultūriniais, doroviniais, kariniais, ekonominiais ir teisiniais*

²² I skyrius. § 4. Sąjungos tikslas. Atsargos karininkų sąjungos įstatai. 1924 m. *Ten pat*, b. 280, l. 2.

*savo narių reikalais*²³.

1936 m. įstatai perregistruoti, bet tikslai liko tie patys, kaip ir 1935 m., todėl darytina išvada, lyginant 1924 ir 1933 m. įstatų tikslus su 1935 ir 1936 m. įstatuose paskelbtais tikslais, kad jie labai skiriasi. Ne materialinė gerovė atsargos karininkams svarbiausia, kaip buvo anksčiau, o tėvynės gynimas ir tautinės sąmonės ugdymas. Atsargos karininkų sąjunga buvo vienintelė buvusių karių organizacija, taip radikaliai pakeitusi savo veiklos tikslus.

Lietuvos kariuomenės savanorių sąjungos (Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos), įkurtos 1927 m. sausio 7–8 d., tikslai taip pat buvo apibrėžti keturiuose punktuose:

- „a) saugoti ir ginti Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę,
- b) kelti ir ugdyti tautinę lietuvių sąmonę,
- c) gerinti savo narių ekonominę būklę,
- d) rūpintis Lietuvos karžygių atminimo pagerbimu.“²⁴

Šiam tikslui pasiekti sąjunga įsipareigojo stiprinti krašto pajėgas ir, jei Tėvynė atsidurtų pavojuje, organizuotai stoti jos ginti, papildant aktyvių kovotojų gretas. Toks kolektyvinis tikslo įgyvendinimas buvo numatytas tik šios sąjungos įstatuose. Tik Savanorių sąjunga buvo įtraukusi į savo įstatus punktą apie tai, kad ji ruošia ir treniruoja savo narius karinėje srityje ir propaguoja sportą. 1936 m. pakeistuose įstatuose šios sąjungos tikslai, išdėstyti II skyriaus § 8, 5 dalyse, išskyrus vieną punktą, buvo tokie pat kaip ir ankstesniuose įstatuose. Naujasis punktas įdomus tuo, kad labai atitiko to meto dvasią, kai visa tauta buvo nuolat kviečiama vienytis ir klausyti Tautos vado. Jame nurodyta: „c) *telkti Lietuvos visuomenę vienybės šūkiu tautos atsparumui didinti*“²⁵. Tokio naujo tikslo atsiradimas ir būdai tam pasiekti leidžia teigti, kad Lietuvos kariuomenės savanorių sąjunga rėmė valstybės politiką, tą paramą deklaruodama įstatuose. O gyvenime ne visada buvo taip, kaip rašoma įstatuose. Reikšmingi pakeitimai buvo padaryti kitoje įstatų dalyje, kur rašoma apie šios sąjungos tikslų įgyvendinimą. 9 paragrafe, suskirstytame į šešias pozicijas, rašoma:

²³ Sąjungos siekiai. Lietuvos kariuomenės atsargos karininkų sąjungos įstatai. *Ten pat*.

²⁴ I Sąjungos tikslas. Lietuvos kariuomenės savanorių sąjungos įstatai. 1927. *Ten pat*, f. 560, ap. 1, b. 3, b. 214, l. 5.

²⁵ I. Bendroji dalis. Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos įstatai. 1936. *Ten pat*, f. 402, ap. 5, b. 157, l. 1.

„ a) morališkai ir materialiai remia ginkluotas krašto pajėgas;
b) lavina savo narius karinėje srityje ir supažindina su aukšto mokslo pažanga;

c) rengia paskaitas, kursus, pratimus, ekskursijas, koncertus, platina knygas, laikraščius, atsišaukimus ir kitokius periodinius ir neperiodinius leidinius;

d) aktyviai dalyvauja tautos ir valstybės stiprinimo žygiuose ir darbuose;

e) rengia iškilmingus žuvusių dėl Lietuvos laisvės karžygių ir Lietuvos tautai nusipelnusių asmenų paminėjimus; jų vardui įamžinti stato paminklus, steigia fondus, renka ir leidžia apie jų nuveiktus darbus istorinę medžiagą;

f) steigia ir laiko ekonomines įmones, rūpinasi savo narių teisių gynimu ir jų medžiaginės gerovės stiprinimu: duoda pašalpas ir paskolas senatvės, nelaimės ir nedarbo atvejais.“²⁶

Šiuose įstatuose nebeliko nuostatos dėl savanorių pasiryžimo, Tėvynei atsidūrus pavojuje, ginti ją papildant aktyvių kovotojų gretas. Manytume, kad šios nuostatos atsisakymas buvo glaudžiai susijęs su Lietuvos kariuomenės stiprinimu ir Šaulių sąjungos įtraukimu į kariuomenės rezervą. Savanoriai nustumiami į antrą planą, nes buvo formuojama nuomonė, kad dabartinė kariuomenė pajėgs apginti šalį ir be buvusių karių. Tačiau savanoriai kūrėjai pasiliko sau teisę aktyviai dalyvauti tautos ir valstybės stiprinimo veikloje, tik jau kitomis priemonėmis, labiau propagandinėmis, nei ginklu.

Studentų atsargos karininkų draugija „Ramovė“ (Vytauto Didžiojo universiteto studentų atsargos karininkų korporacija „Ramovė“) buvo įkurta 1932 m. gegužės 21 d. Jos tikslai ir uždaviniai buvo apibrėžti trijuose punktuose:

„ a) jungti studentus atsargos karininkus į drausmingą ir solidarią organizaciją ir teikti jiems moralinę ir materialinę paramą;

b) spręsti akademinio gyvenimo klausimus;

c) sekti karo mokslo pažangą.“²⁷

Šiems tikslams pasiekti, kaip buvo numatyta, studentai rengia paskai-

²⁶ Sąjungos tikslas, § 9. Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos įstatai. 1936 m. *Ten pat*, l. 2.

²⁷ I. Ramovės tikslai ir uždaviniai. Vytauto Didžiojo universiteto studentų atsargos karininkų ramovės įstatai. Kaunas, 1932, p. 3.

tas, ekskursijas ir pasilinksminimus, steigia įvairias įmones ir savišalpos kasas. „Ramovės“ santykiai su kitomis organizacijomis apibrėžti IV skyriuje, pažymint, kad jie palaikomi tik su panašius tikslus turinčiomis organizacijomis²⁸.

Žydų karių, dalyvavusių Nepriklausomybės kovose, sąjunga buvo įsteigta 1933 m. birželio 23 d. Tai buvo vienintelė tautiniu pagrindu susikūrusi buvusių karių organizacija. Jos tikslai buvo aprašyti 4 punktuose:

„1) *sujungti visus karius žydus, prisidėjusius prie Lietuvos nepriklausomybės atvadavimo;*

2) *ugdyti savo narių tarpe ir žydų visuomenėje tėvynės meilę ir kelti valstybinį susipratimą;*

3) *rūpintis kultūriniais ir ekonominiais sąjungos narių reikalais;*

4) *kelti lietuvių ir žydų kultūrinio bendravimo idėją.*“²⁹

Minėtiems tikslams pasiekti sąjunga galėjo steigti ir išlaikyti knygnus, rengti paskaitas, vakarus, leisti plakatus, knygas, laikraščius, atsišaukimus, steigti ir išlaikyti ekonomines įmones, teikti savo nariams juridinę ir medicininę pagalbą, organizuoti ekskursijas ir steigti sporto bei kitokių veiklos rūšių ratelius. Atskirai buvo išskirta propagandinė veikla, kuri turėjo populiarinti žydų visuomenėje Vilniaus ir užgrobtųjų Lietuvos žemių vadavimo ir Šaulių sąjungos idėjas. Svarbus veiklos tikslas buvo ir santykių su visomis nepolitinėmis organizacijomis, kurios dirbo valstybės naudai, palaikymas bei rūpinimasis žydų karių invalidų būkle. Apžvelgus šios sąjungos tikslus galima konstatuoti, kad tai vienintelė organizacija, kuri kaip tikslą nurodė Vilniaus vadavimo ir Šaulių sąjungos idėjų propagavimą, tačiau nekėlė tikslo ginklu ginti Lietuvos nepriklausomybę.

Kariuomenės pirmūnų sąjunga buvo įsteigta 1937 m. gruodžio 31 d. Ją sudarė buvę kariai, kurie 1917–1919 m., Pirmojo pasaulinio karo metu, Rusijos kariuomenėje būrė tautinį karių sąjūdį, skelbusį Lietuvos valstybės atkūrimo ir jos ginkluotųjų pajėgų sukūrimo idėjas.

Sąjungos tikslai įvardinti 3 įstatų punkte: „*K.P. Sąjungos tikslas – jungti kariuomenės pirmūnus, kad jie, prisimindami savos sunkius ir garbingus žygius, toliau stiprintų ir gintų brangiausių tautos laimėjimą nepriklausomai*

²⁸ *Ten pat.*

²⁹ Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos nepriklausomybės atvadavime, sąjungos įstatai. 1933 m. LCVA, f. 402, ap. 4, b. 729, l. 2.

*mą Lietuvos valstybę, keltų tautos atsparumą prieš išorės pavojus, visomis išgalėmis žadintų tautos energiją, kurtų savo dvasinę ir medžiaginę kultūrą ir nepalaužiamai siektų atplėštų Lietuvos žemių.*³⁰

Kilnus tikslas lėmė ir jo įgyvendinimo specifika. Šiuo tikslu organizacija siekė surinkti ir suvienyti visus kariuomenės pirmūnus bei jiems atsotovauti, o dvasinę tarpusavio bendravimą stiprinti ne tik susirinkimuose ar suvažiavimuose, bet ir spaudoje ir radijuje. Dauguma Kariuomenės pirmūnų sąjungos uždavinių buvo susiję su 1917–1919 m. istorinių įvykių atminties išsaugojimu. Buvo numatyta kaupti ir leisti Lietuvių karių sąjungos ir tautinių kariuomenės dalių istorinę medžiagą, rinkti muziejinius eksponatus. Siekdami propaguoti savo patirtį, jie numatė skaityti paskaitas, rengti minėjimus ir ekskursijas, leisti knygas, laikraščius ir kt. Jai, kaip buvusių karių organizacijai, buvo būtina dalyvauti valstybės ir kariuomenės reikšmingų įvykių minėjimuose, artimai bendradarbiauti su kariuomene, bendrauti su artimus tikslus turinčiomis organizacijomis. Tik paskutiniame punkte numatyta rūpintis narių moraline ir materialine parama. Ši nuostata visai suprantama, nes šios organizacijos nariai buvo jau nebe jauni, padarę karjerą kariuomenėje ar civiliam gyvenime žmonės, tad ir piniginiai klausimai jiems nebuvo labai aktualūs.

Apžvelgus Lietuvos šaulių sąjungos ir buvusių karių organizacijų tikslus galima teigti, kad jie buvo panašūs. Išskirti galima tik Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos nepriklausomybės atvadavime, sąjungą, kuri vienintelė numatė šaulių idėjų propagavimą. Trys organizacijos – Lietuvos karo invalidų sąjunga, Vytauto Didžiojo universiteto studentų atsargos karininkų korporacija „Ramovė“ ir Kariuomenės pirmūnų sąjunga – savo įstatuose išipareigojo bendradarbiauti su panašias idėjas propaguojančiomis organizacijomis, kitos – Lietuvos karo invalidų vyčių brolija, Lietuvos kariuomenės atsargos karininkų sąjunga ir Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga – tokio pažado neįsirašė. Darytina išvada, kad buvusių karių organizacijos savo įstatuose nesukonkretino bendros veiklos su Lietuvos šaulių sąjunga, kurios įstatuose irgi neįvardyta, su kuo ji bendradarbiauja. Tačiau galima konstatuoti, kad ne vien tikslai apibūdino jų bendradarbiavimą su šauliais. Jos buvo labai patriotiškos ir savo gretose jungė dėl tėvynės laisvės kovojusius ir ateityje pasiryžusius dėl jos

³⁰ 1. Bendrieji dėsniai, 3. Kariuomenės pirmūnų sąjungos įstatai. *Ten pat*, f. 1446, ap. 1, b. 124, l. 125.

gerovės aukotis narius. Šios jų nuostatos labai siejosi su Lietuvos šaulių sąjungos propaguojamomis vertybėmis ir sudarė sąlygas bendrai veiklai.

Lietuvos šaulių sąjungos ir buvusių karių organizacijų bendradarbiavimą aptarsime jas suskirstę į dvi grupes. Ypatinę dėmesį skirsime Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungai, nes tai buvo pati gausiausia ir aktyviausia organizacija, kiek daugiau dėmesio – Vytauto Didžiojo universiteto studentų atsargos karininkų korporacijai „Ramovė“ dėl jos aktyvesnės visuomeninės veiklos. Kitas nagrinėsime bendrame kontekste.

Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos ir Lietuvos šaulių sąjungos bendros veiklos aspektai

Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos (LKKSS) ir Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) bendradarbiavimo požymių pastebime dar iki susikuriant Savanorių sąjungai. 1926 m. balandžio 22 d. „Trimito“ žurnale buvo išspausdintas „Savanorio laiškas“, pasirašytas tik inicialais J. S., kuriame keliamas klausimas, ar nereikia savanoriams organizuotis: „*Man atrodo, kad geriausiai tiktų mums organizuotis prie Šaulių sąjungos, kaip jos sekcija, o Šaulių sąjungos vadovybė gal leistų tai padaryti mums palengvintomis sąlygomis, gal atleistų nuo mokesčio ir nuo nuolatinių karo pamokų.*“³¹ Šalia buvo redakcijos prierasas, kad LŠS vadovybė svarstė šį klausimą ir nutarė leisti organizuotis 1918–1919 m. savanoriams atskiroms sekcijomis prie LŠS būrių ir suteikti jiems kai kurių lengvatų. Po mėnesio buvo publikuotas dar vieno savanorio laiškas dėl organizavimosi. Jame Savanoris Sintautietis kviečia rinktis buvusius savanorius, nes dar daug darbų reikia padaryti, įamžinti savo draugų atminimą ir budėti Tėvynės sargyboje: „*Juk mes visi žinome, kad neturime savo sostinės, ar rami sąžiningo tėvynės mylėtojo širdis, kada priešas jo sostinėje.*“³²

Daugiau tokių laiškų neradome, matyt, dėl to, kad kūrėjai savanoriai kūrė savo organizaciją ir siūlymo jungtis prie LŠS kaip sekcijai atsisakė. 1926 m. vasarą savanoriai pradėjo organizacijos steigimo procedūrą, ir jau 1926 m. rugsėjo 5 d. Šakiuose, Kaune ir Joniškėlyje įvyko steigiamieji suvažiavimai. Pažymėtina ir tai, kad Kauno savanorių susirinkimas įvyko LŠS salėje. Tai įrodo, kad ji rėmė kuriamą savanorių organizaciją.

³¹ J. S. Savanorio laiškas. *Trimitas*, 1923, balandžio 22, Nr. 15, p. 487.

³² Savanoris Sintautietis, Savanorio laiškas. *Trimitas*, 1923, gegužės 18, Nr. 18, p. 584.

Įdomių faktų apie savanorių kūrėjų ir LŠS glaudžius ryšius galima išvelgti ir 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo istorijoje. Vienas aktyviausių Savanorių sąjungos kūrėjų ir perversmo organizatorių buvo ats. plk. V. Grigaliūnas-Glovackis. Savo atsiminimuose, išleistuose išėivijoje, rašęs, kad 1926 m. „*jau visa Lietuva sukelta ir sukilimas baigiamas ruošti*“³³. Tam rengėsi ir LŠS. Archyviniai duomenys patvirtina, kad ji tuo metu buvo kovinės parengties. Tauragės skyriaus valdyba, svarstydamą rinkliavos neturtingiems savanoriams klausimą, pažymėjo, kad „*1926 m. gruodžio 17 d. perversmas pareikalavo išlaikyti po ginklu nemažą skaičių šaulių<...> visas išlaidas reikėjo padengti iš aukų*“³⁴. LŠS dalyvavimo galimybę patvirtina ir plk. Teodoro Daukanto asmenybė. Jis tuo metu buvo LŠS Centro valdybos pirmininkas ir aktyvus perversmo dalyvis. Netiesiogiai apie tai buvo rašyta ir gruodžio 2 d. „Socialdemokrato“ laikraštyje: „*Klerikalai nepaliojiamai bando patraukti savo pusėn savanorių ir visų tų, kuriems pastiro plaukai naujai tvarkai pas mus prasidėjus. Krikščionys išvedė gatvėsną savąją studentiją ir bando įvelti į jų rengiamą suirutę Šaulių sąjungą.*“³⁵ Perversmininkai tikrai buvo pasirengę: sukurti savanorių skyriai visoje Lietuvoje, šauliai laikomi kovinėje parengtyje, o studentai gatvėse demonstruoja savo nepasitenkinimą vyriausybe.

Savanorių organizavimosi svarbą LŠS rodo ir tai, kad skelbimą apie pirmąją savanorių kongresą 1927 m. sausio 8–9 d. randame pirmame „Trimito“ puslapyje, o jau plačiau apie tai rašoma ir skyrelyje „Pažymėtini įvykiai“. Jame „Trimito“ korespondentas, išsamiai rašydamas ir apie kongresą, pažymi savanorių, tarp kurių buvo ir šaulių, svarbą LŠS: „*Mums, šauliams, šis savanorių kongresas žymėtinas, kad jame dalyvavo nemaža savanorių, kurie prie krūtinės prisisegę mūsų skydą – Šaulio ženklą. Matyti, kad savanorių kilni dvasia ir mūsų eilėse vyrauja. Tik tenka savanorių sąjungai palinkėti, kad ji vienyty visus Lietuvos savanorius po viena vėliava ir kuo glaudžiausiai santykiuoty su Šaulių S-ga, kurios nariai taip jau savo noru, niekieno neverčiami, stoja krašto gynėjų eilėsną ir dirba tautos gerovei, kaip kad ir savanoriai yra užsibrėžę.*“³⁶ Savanorių kongre-

³³ Liudininkai kalba. *Lietuvių dienos*, 1956, Nr. 10, Los Angeles, p. 6.

³⁴ LKSS Tauragės skyriaus valdybos posėdžio protokolas Nr. 14, 1927 m. gruodžio 27 d. LCVA, f. 560, ap. 1, b. 2, l. 155.

³⁵ Būkime pasirengę. *Socialdemokratas*, 1926, gruodžio 2, Nr. 48.

³⁶ Koresp. Savanorių kongresas. *Trimitas*, 1927, sausio 13, Nr. 2, p. 36.

są pasveikino LŠS, o savanoriai jau tame pačiame numeryje paskelbė ir pirmojo savanorių kongreso sveikinimą šauliams, kuriame, linkėdami vaduoti sostinę Vilnių, pabrėžė: „*Mes, savanoriai, drauge su jumis, esame pasiruošę garbingam darbui.*“³⁷ Šie faktai leidžia daryti išvadą, kad šios dvi organizacijos matė bendro darbo perspektyvą ir prasmę.

LŠS paramą savanoriams pirmiausia išreiškė, spausdindama jų informaciją savo laikraštyje. Savanoriams tai buvo svarbu, nes pati LKKSS savo periodinio leidinio neturėjo. Pirmaisiais LKKSS gyvavimo metais jos valdybos susirinkimai buvo rengiami LŠS patalpose, vėliau nuomojamos patalpos kitur. Įdomų straipsnį apie šaulių ir savanorių kūrėjų bendrystę randame lapkričio mėnesio „Trimitė“. Jame rašoma: „*Kad mums, šauliams, savanoriai savo dvasia ir ideologija yra mums labai artimi. Lietuvos savanorius ir šaulius jungia bendra praeitis, bendros kovos dėl tautos laisvės. Taigi šauliams su savanoriais reiktų suartėti ir susidomėti jų padarytais žygiais, juo labiau kad kiekvienas šaulys gali būti savanoriu.*“³⁸

Toliau straipsnyje pasakojama apie prieš metus įsikūrusią sąjungą ir su kokiomis problemomis ji susiduria. Autorius mini, kad greitai vykstantis savanorių kongresas – svarbus įvykis, nes tie žmonės ypatingi, jie nusipelnę tautai, juos turi įvertinti ir vyriausybė, ir visuomenė. O kas pažadėta, turi būti ištesėta. Žemės ir darbo klausimai jiems svarbiausi ir bus svarstomi būsimame suvažiavime. Savanorių sąjunga įteikė Seimui lengvatų įstatymą ir tikisi, kad jis bus priimtas. Vyriausybė, svarstydamą lengvatų įstatymą, suskirstys savanorius į kategorijas. Straipsnyje atkreipiamas dėmesys ir tikimasi, kad bus atsižvelgta į visus, kurie dalyvavo Nepriklausomybės kovose, Klaipėdos prijungime, partizanus ir šaulius partizanus: „*Pastariesiems irgi turėtų būti taikomos lengvatos žemės ir darbo gavimo atžvilgiu. Tačiau į savanorių sąjungą Klaipėdos sukilėliai priimami, bet partizanai ne. Reiktų savanorių kongrese partizanų reikalą aptarti ir atmainyti praeito kongreso nutarimą. Kuriuo partizanai buvo atstumti. Juk jie irgi savanoriai.*“³⁹

Straipsnio pabaigoje konstatuota, kad Savanorių sąjunga neturi savo spaudos leidinio ir esamos spaudos leidimo sąlygos jiems neleis jo turėti. Todėl siūloma kongresui rimtai apsvarstyti savanorių laikraščio klausimą

³⁷ Lietuvos kariuom. savanoriai sveikina šaulius. *Ten pat*, p. 38.

³⁸ Savanoriai ir šauliai. *Trimitas*, 1927, lapkričio 10, Nr. 44, p. 1401.

³⁹ *Ten pat*.

mą. O gal būtų galima kartu su LŠS leisti „Trimitą“? Manoma, kad iš to būtų naudos. Baigiama optimistine gaida: „*Būtų labai gražus reiškinys, jeigu savanoriai ir šauliai kultūros darbo dirboje dirbtų išvien. Kitas dalykas ekonominiai reikalai. Tik vieni kitus gerai pažinkime ir supraskime.*“⁴⁰

Šio labai pozityvaus noro bendradarbiauti autorius buvo Jonas Kalnėnas – kūrėjas savanoris, LKKSS Kauno skyriaus pirmininkas ir šaulys, o nuo 1931 iki 1940 m. ir „Trimito“ redaktorius. Galbūt todėl daugiausia informacijos apie LKKSS randame būtent „Trimite“. Peržiūrėjus 1927 m. jo numerius galima teigti, kad įvairių skelbimų ir žinučių, susijusių su Savanorių sąjunga, yra 15-oje, dažniausiai skyrelyje „Pranešimai“, kuris buvo spausdinamas paskutiniuose puslapiuose. Tais metais išėjo 50 „Trimito“ numerių, tad galima teigti, kad trečdalyje jų yra mus dominančios informacijos. Išsamesnė informacija buvo pateikta tik viename numeryje, ji buvo skirtas Savanorių sąjungos steigiamajam kongresui aprašyti. Išnagrinęję 1928 m. laikraštyje paskelbtą informaciją apie LKKSS, galime pateikti mažesnius skaičius – matome, kad kūrėjai savanoriai paminėti tik aštuonis kartus. Skelbimai buvo įvairaus turinio. Sausio 19 d. numeryje rašoma, kad kūrėjai savanoriai paskelbė rinkliavą neturtingiems savanoriams šelpti⁴¹, vasario 9 d. – Tauragės kūrėjų savanorių skyriaus suvažiavimas tarp kitų sveikinamųjų sveikino ir šaulius, budinčius Lietuvos nepriklausomybės sargyboje⁴². Skelbimai apie LKKSS renginius buvo spausdinami skyrelyje „Įvairios žinios“ arba „Skelbimai“. Pirmuosiuose puslapiuose paprastai buvo skelbiama tik labai svarbi informacija. „Trimito“ redakcija pirmąjį puslapį skyrė tik LKKSS suvažiavimams aprašyti. 1928 m. balandžio 26 d. numeryje randame straipsnį apie antrąjį savanorių kongresą, kuriame dar kartą pakartota LŠS nuostata, kad tarp savanorių yra nemažai šaulių, o tai rodo, jog „*savanorių ir šaulių tikslai labai artimi<...>, kad kaip savanoriai, taip ir šauliai geru noru stodami krašto gynėjų eilėms dirba bendrą tautos gerovei darbą*“⁴³. Taip pat buvo palinkėta kuo glaudžiau bendradarbiauti su LŠS. Kongresas aprašytas ir skyrelyje su rubrika „Pažymėtini įvykiai“ informuojant, kad kongresą sveikino

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Savanorių rinkliava. *Trimitas*, 1928, sausio 19, Nr. 3, p. 87.

⁴² Šaulių sąjungos CV sveikinimas, pasirašytas Tauragės kūrėjų savanorių skyriaus prezidento. *Ten pat*, 1928, vasario 9, Nr. 6, p. 200.

⁴³ Savanorių kongresui pasibaigus. *Ten pat*, 1928, balandžio 26, Nr. 17, p. 554.

ir LŠS viršininkas mjr. Mykolas Kalmantavičius, o atsakydami savanoriai pasveikino LŠS⁴⁴.

1929 m. „Trimite“ randame tik dvi su LKKSS susijusias publikacijas: Marijampolės skyriaus padėką LŠS už sveikinimus Lietuvos kariuomenės 10-mečio proga vasario 10 d. numeryje ir trečiąjį savanorių kongreso, kurio iškilminga vakarienė vyko LŠS salėje, aprašymą liepos 25 d. laikraštyje, kurio keli puslapiai buvo skirti šiam įvykiui nušviesti. Atskirame puslapyje buvo pateiktos priimtose rezoliucijos ir sveikinimai⁴⁵, tarp jų – sveikinimai prezidentui Antanui Smetonai, premjerui Augustinui Voldemarui, arkivyskupui Pranui Karevičiui, protestas dėl pasikėsinimo į A. Voldemarą 1929 m. gegužės 6 d. Muzikinio teatro sodelyje ir užuojauta kpt. Prano Gudyno tėvui, kuris žuvo saugodamas ministrą pirmininką A. Voldemarą. Taip pat sveikinta Lietuvos kariuomenė, Lietuvos šaulių sąjunga ir Lietuvos karo invalidai. Daugiau jokios informacijos apie kūrėjus savanorius tais metais „Trimitas“ nespausdino. Visiškai kitokį vaizdą matome 1930 m. „Trimito“ puslapiuose. Per visus metus apie kūrėjus savanorius buvo rašyta įvairiuose skyreliuose dvidešimt keturis kartus. Metų pradžioje informacija apie savanorius buvo skelbiama skyrelyje su rubrika „Iš karių gyvenimo“, keli pranešimai – skiltyse „Pranešimai“ ir „Skelbimai“. Nuo gegužės atsiranda nauja rubrika, skirta savanoriams, – „Iš savanorių gyvenimo“, kuria įvardijama visa skelbiama su LKKSS veikla susijusi medžiaga. Čia pateikta informacija apie sąjungos ir skyrių suvažiavimus, Centro valdybos posėdžius ir kitus renginius. Atskirai galima paminėti 1930 m. gegužės 11–12 d. vykusį visuotinį sąjungos atstovų suvažiavimą, apie kurį buvo rašyta gegužės 15 d. „Trimite“. Suvažiavimą sveikino LŠS pirmininkas Antanas Žmuidzinavičius, pabrėždamas, kad *„tarp savanorių ir šaulių yra daug bendro. Kovų dėl Nepriklausomybės metu jie kartu gynė kraštą. Šiandien matome daug savanorių su ŠS ženkliukais ir tai dar labiau riša savanorius ir šaulius. Daug turime bendrų uždavinių ir tikslų, kurių turėtume drauge siekti.“*⁴⁶

⁴⁴ J. K-AS, Savanorių kongresas. *Ten pat*, p. 555.

⁴⁵ III savanorių suvažiavimo sveikinimai ir rezoliucijos. *Ten pat*, 1929, liepos 25 d., Nr. 30, p. 507.

⁴⁶ Lietuvos kariuomenės kūrėjų-savanorių ataskaitinis suvažiavimas. *Trimitas*, 1930, gegužės 15 d., Nr. 20, p. 397.

Kūrėjai savanoriai, savo įvairią informaciją skelbdami LŠS laikraštyje, demonstravo pasitikėjimą šauliais, o pastarieji rėmė kūrėjus savanorius informacija apie juos – buvo reklamuojama LKKSS išleista knyga „Savanoris 1918–1920“. Abipusę bendrystę įrodo ir LKKSS sveikinimas „Trimito“ 10-mečio proga. Liepos 17 d. numeryje rašoma, kad LKKSS CV sveikina LŠS laikraščio jubiliejaus proga ir kad „Trimitas“ savas savanoriams, nes daugelis jų yra ir šauliai, o „Trimito“ „šauliškos“ idėjos sutampa su savanoriškomis, juk „*Mūsų darbas bendras*“⁴⁷.

1931 m. „Trimito“ savanoriai kūrėjai paminėti per 30 kartų. Tais metais buvo ypač daug skelbimų ir tekstų apie skyrių veiklą, įvairių sveikinimų bei informacijos apie bendravimą su LŠS. Jie buvo publikuojami skyreliuose „Iš karių gyvenimo“, „Iš savanorių gyvenimo“, nuo gegužės – skyrelyje „Savanoriai kūrėjai“. Ne vienas kūrėjas savanoris buvo miestelio ar miesto šaulių būrio vadas arba narys. Informatyvus straipsnis buvo įdėtas apie penktąjį Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių atstovų suvažiavimą.

Smulkai aprašyta suvažiavimo eiga, pristatyti svečiai ir vadovybės ataskaitos, skyrių atsakovų kalbos. Alytaus skyrius informavo, kad ruošiasi statyti paminklą karininkui Antanui Juozapavičiui, bet buvo ir nuomonių, kad paminklą „*reiktų statyti praktišką, būtent, kokius nors kultūros namus. Tai reiktų susidėti su šauliais ir bendromis jėgomis pastatyti, ir perkelti į tuos namus vietos savanorių ir šaulių štabus, ir visą kultūros darbą*“⁴⁸. Šis siūlymas rodo, kad bendradarbiavimas vyko, nes kūrėjams savanoriams buvo aktualu turėti patalpas. Beveik visose rinktinėse šauliai savo namus turėjo, o kūrėjai savanoriai savo štabams patalpas nuomojo.

Tradiciskai šį suvažiavimą pasveikino ir LŠS CV primininkas A. Žmuidzinavičius, o Kūrėjų savanorių sąjungos pirmininkas padėkojo už sveikinimus. Dar viena priežastis, kodėl tiek daug informacijos apie kūrėjus savanorius ir jų veiklą buvo skelbiama, – pirmosios savanorių priesaikos kaip Savanorių sąjungos metinės šventės įteisinimas. Ši priesaika buvo svarbi ne tik visiems kariams, bet ir šauliams. Apie 1931 m. gegužės 14 d. vykusių pirmosios savanorių priesaikos šventę buvo rašoma keliuose lai-

⁴⁷ Pirm. St. Butkus. LKKSS CV sveikinimas ŠS „Trimito“ 10-mečio proga. *Ten pat*, 1931, liepos 17, Nr. 29, p. 605.

⁴⁸ Penktasis Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos atstovų suvažiavimas. *Ten pat*, 1931, balandžio 23, Nr. 17, p. 335.

kraščio numeriuose. Paminėta, kad šiam įvykiui aprašyti žurnalas „Karys“ paskyrė visą savo 20 numerį⁴⁹.

1931 m. visuotinis LKKSS suvažiavimas svarbus, nes pavadinimas buvo papildytas žodžiu „kūrėjas“ ir sąjunga pavadinta „Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga“ ir nutarta pradėti švęsti pirmosios savanorių priesaikos, priimtos 1919 m. gegužės 11 d., dieną kaip savanorių šventę⁵⁰. Apie tai „Trimitė“ buvo išspausdintas didelis straipsnis. Jame įvardinta šios šventės reikšmė ne tik savanoriams, kariuomenei, visai tautai, bet ir LŠS: „Reikšminga ne tik savanoriams, bet ir visai ginkluotai mūsų jėgai ir taip pat visai mūsų tautai. Todėl ji nesvetima ir mums, šauliams, dviem atžvilgiais. Pirma, kad tą dieną mūsų tauta sugebėjo pasauliui iškilmingai ir viešai parodyti, kad ir mes mokame sukurti tvarkingą ginkluotą jėgą ir todėl sugebėsime savo kraštą apginti ir jam nepriklausomybę iškovoti. Antra, dauguma savanorių kūrėjų šiandien yra mūsų, šaulių, eilėse, daug kur arti bendradarbiauja, ir apskritai savanorių S-ga yra artima mums savo ideologija.“⁵¹

1931 m. LKKSS buvo svarbūs ir skyrių šefų (vardų) pasirinkimu. Daugelis savo skyrius pavadino Lietuvos kunigaikščių ar žuvusių Nepriklausomybės karuose karių vardais. Apie tai daug rašyta „Trimitė“. Reikėtų išskirti lapkričio 12 d. numeryje paskelbtą straipsnį apie LKKSS Centro valdybos delegacijos susitikimą su prezidentu Antanu Smetona, kuriame buvo aptarti kūrėjams savanoriams aktualūs klausimai ir prašyta, kad jie būtų išspręsti⁵².

1932 m. rubrika „Savanoriai kūrėjai“ buvo išspausdinta 18 kartų. Ji dažnai būdavo šalia rubrikos „Iš karių gyvenimo“. Pažymėti reikėtų 1932 m. vasario 18 d. „Trimitė“ paskelbtą savanorių kūrėjų ir atsargos karininkų rezoliuciją dėl Klaipėdos įvykių. Joje išvardinti Klaipėdos krašto vokiečių darbai, nukreipti prieš lietuvius, pažeidžiant autonomines teises, smurtas prieš lietuvius studentus Vokietijoje, Vydūno ir Jagomasto, kuriuos vokiečiai apstumdė, įžeidinėjimas. Minima ir vokiškų Kauno

⁴⁹ Iš karių gyvenimo. *Ten pat*, 1931, gegužės 21, Nr. 21, p. 413.

⁵⁰ Visuotinio savanorių suvažiavimo protokolai. 1931. 04. 18–19. LCVA, f. 560, b. 23, l. 84.

⁵¹ ST. Savanorių-kūrėjų šventė. *Trimitas*, 1931, gegužės 14, Nr. 20, p. 385.

⁵² Savanoriai kūrėjai pas Respublikos Prezidentą. *Ten pat*, 1931, lapkričio 12, Nr. 46, p. 912–913.

gimnazijų, kuriose mokosi ir žymių veikėjų vaikai, vedama propaganda⁵³. Rezoliucijos autoriai prašo vyriausybės imtis griežtų priemonių, o kūrėjai savanoriai ir atsargos karininkai „dėl Lietuvos Nepriklausomybės ir garbės visada budi ir reikale vyriausybę tinkamai parems“⁵⁴. Tokių rezoliucijų skelbimas LŠS laikraštyje rodo, kad šauliai pritarė šių organizacijų nuomonei.

Kita randama informacija – žinios apie atskirų skyrių suvažiavimus, šefų vardų pasirinkimą ir, be abejo, apie pirmosios priesaikos minėjimą bei sąjungos penkmetį, kuris buvo švenčiamas gegužės 15 d. Net keliuose numeriuose paskelbtos žinios, kaip kūrėjai savanoriai šventė savo metinę šventę įvairiose Lietuvos vietose. Vėlesniuose numeriuose randame ir aktualios LKKSS CV informacijos apie uniformų kūrimą ir jų įsigijimą. Kiekvienais metais „Trimite“ išspausdintų skelbimų apie kūrėjus savanorius skaičius buvo skirtingas. Tai priklausė nuo to meto įvykių, kuriuos kūrėjai savanoriai minėjo.

1933 m. laikraštyje jau randame tik 12 paminėjimų, jie daugiausia susiję su atskirų skyrių veikla, skelbiami jų suvažiavimų ir metinės šventės regionuose aprašymai. Atskirai įdėti skelbimai dėl pirmojo savanorio išrinkimo ir tam tikslui anketos parengimo.

1934 m. LKKSS veikla paminėta tik 6 kartus. Pranešimai labai trumpi, skelbimo tipo. Tai LKKSS CV padėkos LŠS konkreitiems būriams ir nekrologas mirusiam kūrėjui savanoriui LKKSS CV ir Kauno skyriaus valdybos nariui Juozui Mikoliūnui⁵⁵. Kiek daugiau vietos skirta metiniam suvažiavimui ir jame priimtoms rezoliucijoms.

1935 m. tik 7 „Trimito“ numeriuose randame žinių apie LKKSS. Tačiau Savanorių sąjungos veikla buvo labai produktyvi. Jos iniciatyva buvo įsteigtas Ginklų fondas (pirmasis ir ilgametis pirmininkas ats. plk. lt. Petras Gužas). Įkūrusi Ginklų fondą, sąjunga įnešė pirmąją auką – 1000 litų⁵⁶. Panašios aukos buvo aukojamos kasmet. Sąjunga aktyviai parėmė VDU atsargos karininkų korporacijos „Ramovė“ iniciatyvą

⁵³ Savanorių kūrėjų ir atsargos karininkų rezoliuciją dėl Klaipėdos įvykių. *Ten pat*, 1932, vasario 18, p. 154.

⁵⁴ *Ten pat*, p. 155.

⁵⁵ Savanoriai kūrėjai. *Ten pat*, 1934, liepos 26, Nr. 30, p. 603.

⁵⁶ IX visuotinio suvažiavimo protokolas. 1935 m. gegužės 25 d. *LCVA*, f. 560, ap. 1, b. 16, l. 10.

rengti Kariuomenės ir visuomenės šventę. Jos rengimo komitete dalyvavo ir LKKSS pirmininkas ats. plk. ltn. P. Gužas. Šventės rengimo ir dalyvavimo joje klausimais CV išleido aplinkraštį visoms skyrių valdyboms. Jame rašoma: „*Pageidautina, kad savanoriai tą dieną dalyvautų šventėje organizuotai su vėliava.*“ O tam, kad galima būtų pritraukti daugiau žmonių, „*reiktų iš anksto nežymiai pravesti vietos visuomenėje agitaciją, kad eiseną publika sutiktų su ovacijomis ir gėlėmis*“⁵⁷.

1935 m. gegužės 16 d. „Trimitė“ randame LKKSS Kauno skyriaus išdininko Felikso Niauros straipsnį apie Prano Eimučio Kauno skyriaus susirinkimą, vykusį gegužės 12 d. Jis plačiai aprašytas įvardinant suvažiavimo dalyvius, sveikintojus ir svarstytus klausimus, paminint, kad skyrius paaukojo 300 litų Ginklų fondui⁵⁸. Šio skyriaus pirmininkas Jonas Kalnėnas, šaulys, kvietė kūrėjus savanorius stoti į jo gretas. Apie tai gruodžio 12 d. numeryje išspausdintas išsamus straipsnis, kuriame aprašytas LKKSS CV išplėstinis posėdis. Jame buvo svarstytas Šaulių sąjungos vado raštas, kuriuo „*kviečiami savanoriai kūrėjai dėtis in šaulių eiles, ir nutarta išleisti tam tikrą paraginimą – aplinkraštį skyriams, kad savanoriai stotų in Šaulių sąjungos eiles*“⁵⁹.

Keliais straipsniais apie kūrėjus savanorius daugiau išspausdinta 1936 m. – jie paminėti 11 kartų. Daugiausia dėmesio skirta skyrių informacijai. Atskiru straipsniu pristatytas LKKSS bendradarbiavimas su Prancūzijos savanoriais, atsargos kariais ir invalidais. Šiame laikraštyje plačiai aprašytos Joniškio skyriaus vėliavos šventinimo iškilmės, kuriose gausiai dalyvavo LŠS Joniškio būrio šauliai, šia proga organizavę sporto šventę⁶⁰. LŠS ir LKKSS bendro darbo tema išspausdintas straipsnis „*Stipriiu žingsniu į Naujuosius Metus*“, kuriame rašoma, kad, nors ir mažėja savanorių kūrėjų, bet jų gretos dar judrios ir žvalios, nori bendradarbiauti su jaunimu ir perduoti jam savo patirtį. Tačiau norint, kad kūrėjais savanoriais sektų jaunimas, jų veikla turi būti matoma, dėl to reikia tobulėti, susipažinti su naujais ginklais. Tai galima padaryti tik būnant šaulių

⁵⁷ Centro valdybos aplinkraštis visiems skyriams dėl š. m. gegužės 26 d. Lietuvoje ruošiamos Kariuomenės ir visuomenės šventės. *Ten pat*, b. 50, l. 86.

⁵⁸ Feliksas, Niaura. *Trimitas*, 1935, gegužės 16, Nr. 20, p. 369.

⁵⁹ Savanoriai kūrėjai gausingai dalyvaus šaulių eilėse. *Ten pat*, 1935, gruodžio 12, Nr. 50, p. 958.

⁶⁰ Savanoriai kūrėjai su šauliais. *Ten pat*, 1936, rugpjūčio 27, Nr. 35, p. 846.

gretose⁶¹. Taip pat paminėta, kad Kaune 1936 m. įsikūrė kūrėjų savanorių šaulių būrys (šio būrio vėliava ir šiandien saugoma Vytauto Didžiojo karo muziejuje).

1937 m. rubrika „Savanoriai kūrėjai“ buvo išspausdinta „Trimate“ 10 kartų. Ten pateikta įvairi LKKSS CV ir atskirų skyrių informacija. Tekstas paprastai sudaro pusę puslapio. Jau sausio 21 d. numeryje LKKSS CV pateikė svarbią kūrėjams savanoriams informaciją – kad bus leidžiama knyga „Savanorių žygiai“ ir visi kviečiami rašyti atsiminimus pagal pateiktą 8 punktų aprašą⁶². Ypač svarbi informacija mūsų nagrinėjama tema apie LKKSS šaulių būrį ir jo veiklą pateikta vasario 24 d. numeryje. Šio būrio valdybą sudarė ats. mjr. Petras Ruseckas, Jonas Narbutas, Petras Urbonas ir Feliksas Niaura, Kontrolės komisiją – V. Girskis, Jonas Žvirblis, Stasys Grabauskas⁶³. Trys šaulių būrio nariai buvo ir Kauno skyriaus valdybos nariais: J. Narbutas, F. Niaura ir P. Urbonas. Šie faktai rodo, kad bendram darbui buvo puikios galimybės, buvo žinomi LKKSS ir LŠS siekiai ir planuojami darbai.

Pirmą kartą 1937 m. „Trimate“, net dviejuose puslapiuose, randame išsamų interviu su LKKSS pirmininku ats. plk. Petru Gužu. Jis buvo parengtas sąjungos 10-mečio proga. Jame buvo paminėtas LKKSS ir LŠS bendradarbiavimas, kurį P. Gužas apibūdino taip: „Savanoriai kūrėjai, norėdami stiprinti mūsų tautos atsparumą, gausiai ir aktyviai dalyvauja šaulių sąjungos eilėse, tuo būdu remdami mūsų ginklo pajėgas gyvu darbu. Šaulių sąjunga mums yra artimiausia organizacija. Šauliai partizanai drauge petys į petį ėjo su mumis Nepriklausomybės kovų metu.“⁶⁴

Didelis straipsnis buvo skirtas LKKSS 10-mečio suvažiavimui. Dviejuose puslapiuose buvo aprašytas šis įvykis, o sąjunga pavadinta „Garbingiausia Lietuvos organizacija“. Kūrėjų savanorių sąjungos 10-mečiui buvo skirtas ir Stasio Butkaus straipsnis „Savanorių vaidmuo mūsų istorijoje“⁶⁵. Rugsėjo 30 d. „Trimate“ randame ir savanorių šaulių būrio veiklos aprašymą.

⁶¹ Stiprių žingsniu į Naujuosius Metus. *Ten pat*, 1936, gruodžio 22, Nr. 50–51, p. 1245.

⁶² Rašykime į „Savanorių žygių“ knygą. *Ten pat*, 1937, sausio 21, Nr. 3, p. 72.

⁶³ N. F. Savanorių kūrėjų šaulių būrio susirinkimas. *Ten pat*, 1937, vasario 24, Nr. 8, p. 187.

⁶⁴ Pasikalbėjimas su Savanorių Kūrėjų s-gos pirmininku ats. plk. ltn. P. Gužu. *Ten pat*, 1937, balandžio 17, Nr. 24, p. 557.

⁶⁵ St. B. Savanorių vaidmuo mūsų istorijoje. *Ten pat*, 1937, liepos 2, Nr. 26, p. 606–607.

Pats ryškiausias LKKSS ir LŠS bendradarbiavimo įrodymas – 1938 m. rugsėjo 8–9 d. vykęs LKKSS kongresas. Dar iki jo pradžios, jau gegužės 26 d., pirmame „Trimito“ puslapyje buvo išspausdintas J. Matuso straipsnis „*Savanorių dvasia*“, kuriame pasakojama apie dvi savanorių kartas ir jų atliktus darbus Tėvynei. Antroji savanorių karta buvo Nepriklausomybės kovų karta:

„*Jie Lietuvą, kaip valstybę, pastatė ant kojų. <...> Savanoriais kūrėjais didžiuojasi kariuomenė. Juk jie yra josios kūrėjai. Savanoriai labai ir labai susiję su šauliais. Dažnai sunku vienus nuo antrų atskirti. Mat, daugumas savanorių kūrėjų šiandien yra šauliai. Jei imsime giliau nagrinėti, tai šaulių darbas perdėm yra savanoriškas. Juk vyrai ir moterys čia, niekieno neverčiami, prisiima sunkias pareigas ir pasiduoda drausmei. <...> dėl to suprantama, kad savanoriai kūrėjai gyvai su Šaulių sąjunga bendrauja. Ne nuo šiandien jie skaito „Trimitą“. Jie čia turi savo mintims vietas. Taip šauliai neįtariamai gauna iš savo brolių savanorių ugnies. Tai brangus dalykas.“⁶⁶*

Šie J. Matuso žodžiai atskleidžia visą LKKSS ir ŠS bendrystės esmę. LŠS beveik kas mėnesį „Trimite“ skelbė straipsnius, garsinančius būsimąjį kongresą. Štai birželio 2 d. išspausdintas straipsnis „*Tūkstančiai savanorių suvažiuos į laikinąją sostinę*“, kuriame aprašytas gegužės 26 d. vykęs LKKSS suvažiavimas. Jame konstatuota, kad „*sąjungos nariai, norėdami sustiprinti mūsų tautos atsparumą, gausiai ir aktingai dalyvauja LŠS eilėse, nes ši sąjunga yra artimiausia kariuomenės talkininkė*“⁶⁷. Dėl šios priežasties Kauno SS įsteigė ir savo šaulių būrį ir visomis progomis ragina visuomenę stoti į LŠS eiles. Šį suvažiavimą, kaip ir ankstesnius, pasveikino LŠS vadas Pranas Saladžius, atsiuntęs sveikinimą, kuriame pažymėjo, kad krašto gynimo darbus jie tęsia ir dabar, tai ypač pastebima bendradarbiaujant su LŠS, ir palinkėjo skleisti toliau savanorišką ir šaulišką dvasią⁶⁸. Kongresui aprašyti ir pristatyti buvo skirtas beveik visas „Trimito“ numeris.

⁶⁶ Matusas J. Savanorių dvasia. *Ten pat*, 1938, gegužės 26, Nr. 21, p. 497.

⁶⁷ Tūkstančiai savanorių suvažiuos į laikinąją sostinę. *Ten pat*, 1938, birželio 3, Nr. 22, p. 532.

⁶⁸ *Ten pat*, p. 533.

Kiek kitoks vaizdas susidaro susipažinus su įvykiais po 1939 m. kovo 21 d. Vokietijos ultimatumo perleisti jai Klaipėdos kraštą. Tai buvo paskutinis lašas, perpildęs savanorių kūrėjų kantrybės taurę. Jau kitą dieną, kovo 22-ąją, LKKSS Centro valdyba parengė atsišaukimą „Lietuviai“. Jis buvo išspausdintas „Kario“ žurnale ir kituose laikraščiuose. Savanoriai, konstatuodami tragišką Lietuvos padėtį, kreipiasi į visuomenę ir ragina: „Susiburkime draugėn! Užmirškime visokius nesutarimus bei nuomonių skirtumus ir, vieni kitus paremdami ir papildydami, tučiuojau imkime organizuoti lietuviškąjį patriotinį frontą, kuris visos tautos galia pasipriešintų Lietuvos nedraugų pasikėsinimui į mūsų Laisvę!“⁶⁹

Taip pat buvo kreipiamasi į kariuomenę ir šaulius, kuriems siūloma kartu su savanoriais kūrėjais stoti ginti Lietuvos laisvės. Savanorių sąjungos kreipimosi pabaigos žodžiai išreiškė visą jų pasipiktinimą ir nusivylimą: „Gėdos nepakęsime! Prakeiktų mus palikuonys, jei mes neparodytume, kad daugiau nei savo gyvybę branginame mūsų Tėvynės Laisvę. Visomis jėgomis turime gintis! Daugiau – nei pėdos lietuviškos žemės be kovos!“⁷⁰

Jau kitą dieną „Trimitė“ pasirodė dar vienas kreipimasis, pavadintas „Lietuvos visuomenei!“, kuriame kviečiama susivienyti įvertinus susiklosčiusią padėtį: „Užmiršus visokius asmeniškumus ir srovinius nesusipratimus, rintimi, tvarka ir pasiryžimu parodykime visapusišką valstybės ir tautos reikalų supratimą, susiburkime vienybėn, nes visi jaučiame ir suprantame pavojaus didumą.“ Taip pat pabrėžiama, kad kurstymas ir tvarkos ardyimas gali tapti ginklu, nukreiptu prieš Lietuvos nepriklausomybę, todėl kreipimąsi pasirašę organizacijų vadai „šventai tiki, kad kiekvienas lietuvis šią rimtą valandą savo pareigą tėvynei atliks“⁷¹. Šį kreipimąsi pasirašė pagrindinių visuomenės organizacijų atstovai: ats. plk. lt. P. Gužas – LKKSS pirmininkas, plk. P. Saldžius – LŠS vadas, dr. Jonas Pankauskas – Katalikų veikimo centro valdybos narys, Antanas Jurskis – VDU Studentų atstovybės pirmininkas, Vladas Tiškus – Jaunųjų ūkininkų katalikų sąjungos pirmininkas, Vytautas Augustauskas – Kauno kultūros rūmų direktorius, dr. Paulius Slavėnas – Lietuvos Vakarų sąjungos korporacijos pirmininkas, dr. Juozas Leimonas – „Pavasario“ federacijos vadas, Mykolas Kviklys – Lietuvos tautininkų sąjungos generalinis se-

⁶⁹ Lietuvos šaulių sąjunga, 1939, kovo 22, Nr. 13, p. 422.

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ Lietuvos visuomenė! *Trimitas*, 1939, kovo 30, Nr. 13, p. 291.

kretoorius, dr. Domas Cesevičius – korporacijos „Neo-Lithuania“ filisterių pirmininkas, Pranas Šulaitis – Darbo rūmų pirmininkas, advokatas R. Skipitis – Užsienio lietuviams remti draugijos pirmininkas, Antanas Jonas Kaulėnas – „Jaunosios Lietuvos“ sąjungos pirmininkas. Šis pareiškimas buvo labai panašus į Savanorių sąjungos paskelbtąjį, kuris buvo išplatintas visiems skyriams ir sulaukė jų pritarimo.

1939 m. kovo 31 d. LKKSS Alytaus skyriaus valdybos iniciatyva buvo pasirašytas Patriotinio fronto steigimo aktas. Jame rašoma, kad, „*pageidaujant platiems Dzūkijos visuomenės sluoksniams, padedama LKKSS CV*“, skyriaus valdyba „*nutarė suorganizuoti Alytuje Patriotinį frontą, į kurį, nežiūrint pasaulėžiūrų, įsitikinimų skirtumų*“, kad būtų suburti po viena patriotine vėliava visi tautiečiai, siekiantys stiprinti Lietuvos nepriklausomybę, ugdyti tautos kultūrą ir kelti socialinę gerovę⁷². Aktą pasirašė 23 asmenys. Savanorių sąjungos iniciatyva kurti Patriotinį frontą buvo gerai apgalvota. Sąjunga išsiuntinėjo visiems skyriams raštus, kuriuose aiškino, kad savanoriai kūrėjai turi būti vienybės simbolis⁷³. Žinutė apie kuriamą Patriotinį frontą buvo paskelbta ir „Trimite“. Jame rašoma apie Patriotinį frontą ir apie tai, kad LKKSS pirmininkas ats. plk. ltn. P. Gužas, sutikus ministrui pirmininkui brg. gen. Jonui Černiui, kovo 29 d. per radiją perskaitė LKKSS CV atsišaukimą dėl Patriotinio lietuvių fronto kūrimo ir sveikinimą naujam ministrų kabinetui⁷⁴.

Tik gerai susipažinusi su Patriotinio fronto steigėjų atsišaukimais vyriausybė suprato, kad kviečiama panaikinti visas esamas partijas ir burtis į vieną frontą. Tai jau buvo pasikėsinimas į Tautininkų sąjungą. Valstybės saugumo departamentas pareikalavo nedelsiant sustabdyti iš apačios kilusį judėjimą, nors balandžio mėnesį per visą Lietuvą nuvilnijo susirinkimų ir audringų mitingų banga. Balandžio 6 d. Šiauliuose vykusiam mitinge dalyvavo 500 žmonių, Vilkaviškyje – 1000, Marijampolėje – per 3000, Raseiniuose – 300 ir t. t.⁷⁵ Įsiklausęs į departamento rekomendaci-

⁷² Patriotinio fronto steigimo aktas. LCVA, f. 560, ap. 1, b. 244, l. 81.

⁷³ Centro valdybos raštas Alytaus skyriaus valdybai Nr. 291. *Ten pat*, l. 82.

⁷⁴ Kuriamas patriotinis lietuvių frontas. *Trimitas*, 1939, kovo 30, Nr. 13, p. 307.

⁷⁵ VSD politinių partijų bei organizacijų veiklos 1939 m. balandžio ir gegužės mėnesių apžvalgos priedas.

Būdingesni visuomenės susirinkimai ir juose priimtoms rezoliucijoms. LCVA, f. 378, ap. 10, b. 569, l. 47–48.

jas, A. Smetona ir ministrų kabinetas „Lietuvos aide“ balandžio 4 d. paskelbė straipsnį, kuris buvo atsakymas Patriotinio vienybės fronto idėjos propaguotojams. Jame rašoma:

„Negali būti kokio nors atskiro fronto tiems uždaviniams vykdyti. To fronto veikėjai – tai visa tauta, to fronto vadas – Tautos vadas ir jo pastatyta Vyriausybė. <...> Ne mechaniškas susibūrimas, ne patriotizmo dangstymais turime eiti prie vienybės. Patriotizmo ir tautinio solidarumo šūkliai pas mus nėra nauji. Kas tais šūkliais nori kurti naujas organizacijas, turi apsidairyti, kad tokios organizacijos jau seniai yra <...> Naujų organizacijų, kurios dirbtų lygiagrečių darbą su Šaulių sąjunga ir kitomis jau esančiomis organizacijomis, mums nereikia. Tokios organizacijos tik skaldytų tautą ir sunkintų didžiuosius uždavinius siekti.“⁷⁶

Panašaus pobūdžio žinutė buvo paskelbta ir „Trimite“: „*Ministrų Taryba nutarė patriotinio Fronto organizavimą sustabdyti ir visiems lietuviams rekomenduojama stoti į Šaulių sąjungą.*“⁷⁷

1939 m. LKKSS veiklos apžvalga „Trimite“ su rubrika „Savanoriai kūrėjai“ buvo išspausdinta 15 kartų. Tradiciškai informuojama apie sąjungos skyrių suvažiavimus. Keli straipsniai buvo skirti LKKSS Kauno šaulių būrio veiklai. Dalis vieno numerio buvo skirta tryliktajam LKKSS atstovų suvažiavimui, išspausdintos ministro pirmininko ats. brg. gen. J. Černiaus ir krašto apsaugos ministro brg. gen. Stasio Musteikio sveikinimo kalbos ir suvažiavimo eiga⁷⁸. Lietuvos šaulių sąjungos 20-mečio proga pasveikino LKKSS CV pirmininkas ats. plk. lt. Antanas Mačiuika. Šis sveikinimas buvo išspausdintas liepos 6 d. „Trimite“.

1939 m. rugsėjo 1 d. Vokietija užpuolė Lenkiją ir prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Į šį įvykį sureagavo LKKSS paskelbdama du kreipimaisi į visuomenę. 1939 m. rugsėjo 28 d. „Trimite“ buvo išspausdintas savanorių žodis visuomenei, kuriame atsargiai pranešama apie SSRS priartėjimą prie Lietuvos sienų ir viliamasi, kad dėl to nebus problemų „*realizuojant savo tautinį idealą, kurio įgyvendinimas yra, beje, tvirtas sutartinis*“

⁷⁶ Vieningumo beiškant. *Lietuvos aidas*, 1939, kovo 30, Nr. 73.

⁷⁷ Patriotinio fronto steigimas sustabdytas. *Trimitas*, 1939, balandžio 6, Nr. 14, p. 329.

⁷⁸ Laisvėje gyvendami, mes laisvę ir ginsime (ministro pirm. ats. brg. gen. J. Černiaus kalba savanorių suvažiavime). *Trimitas*, 1939, birželio 15, Nr. 24, p. 555; Savanoriai tevienija tautą ir teragina laisvės gynimą (krašto apsaugos ministro brg. gen. K. Musteikio kalba, pasakyta birželio 8 d. savanorių atstovų suvažiavime). *Ten pat*, p. 556.

*pagrindas*⁷⁹. Pabaigoje rašoma apie būtinybę prisidėti išsaugant neutralitetą, būti santūriems, nes tai padės išlikti ir sulaukti tos dienos, kai į Europą vėl grįš taika⁸⁰.

Atgavus Vilnių, LKKSS CV vėl kreipėsi į Lietuvos visuomenę. Kreipimasis „*Savanorių kūrėjų žodis į visuomenę*“ buvo paskelbtas 1939 m. spalio 19 d. „Trimite“. Tam buvo paskirtas puslapis. Kreipimesi ramina, kad viskas bus gerai ir reikia būti susitelkusiems, toleruoti visokias nuomones, įgyvendinti savanorių kongrese iškeltą tautos vienybės ir konsolidavimo idėją. Kviečiama tikėti, kad „*tautinės garbės jausmas, gilus teisėtumo supratimas, didelis solidarumas, paremtas tvirtu pasiryžimu visos ginkluotos tautos jėga ginti Lietuvos teises ir laisvę, laiduos mums gražią ateitį*“⁸¹. Tokiais pareiškimais, išspausdintais „Trimite“, buvo skleidžiamos kūrėjų savanorių nuostatos, primenama šauliams, kad jie būtų lojalūs esamai valdžiai.

1940 m. paženklinanti permainomis, kurios palietė ir LKKSS, ir LŠS. „Trimite“ buvo išspausdinti 6 tekstai apie LKKSS. Daugiausia dėmesio skirta LKKSS suvažiavimui, kuris įvyko vasario 16–17 d. Vilniuje. LŠS vardu suvažiavimo dalyvius pasveikino sąjungos vadas plk. P. Saladžius: „*Aš noriu, kad šauliai eitų jūsų pėdomis, savanorių dvasia neturi išnykti, bet turi visus gaivinti ateičiai. Švieskite savo dvasia ir karinėms organizacijoms, ir visiems lietuviams.*“⁸² Šie LŠS vado žodžiai atskleidžia LKKSS paskirtį auklėjant Lietuvos visuomenę savo pavyzdžiu. Šis pavyzdys buvo labai svarbus LŠS auklėjant šaulius savanoriškumo dvasia. Paskutiniai tekstai apie LKKSS veiklą buvo paskelbti gegužės ir birželio mėnesio numeriuose. Gegužės 9 d. „Trimite“ randame skelbimą, kad gegužės 11 d. LKKSS Vilniaus skyrius rengia 1919 m. gegužės 11 d. Pirmosios priesaikos minėjimą Karininkų ramovėje. Jame kalbės I divizijos vadas, kūrėjas savanoris brg. gen. J. Černius ir LKKSS pirmininkas ats. plk. ltn. P. Gužas⁸³. Gegužės 30 d. buvo įdėtas skelbimas, kad birželio 9 d. šaukiamas LKKSS skyrių pirmininkų suvažiavimas. Data daug pasakanti. Tuo metu

⁷⁹ Savanorių žodis visuomenei. *Trimitas*, 1939, rugsėjo 28, Nr. 39, p. 959.

⁸⁰ Ten pat, p. 960.

⁸¹ Savanorių kūrėjų žodis į visuomenę. *Ten pat*, 1939, spalio 19, Nr. 42, p. 1029.

⁸² Savanoriai kūrėjai Vilniuje. *Ten pat*, 1940, vasario 22, Nr. 8, p. 189.

⁸³ Pirmosios Lietuvos kariuomenės priesaikos 21 metų sukakties minėjimas Vilniuje. *Ten pat*, 1940, gegužės 9, Nr. 19, p. 457.

Maskvoje jau dirbo Lietuvos delegacija, kurios narys buvo ir ministras pirmininkas Antanas Merkys, – svarstė SSRS ultimatumo Lietuvai peripetijas. Suvažiavimas įvyko ir apie jį žinutė buvo įdėta birželio 13 d. „Trimitė“. Paminėta, kad kalbėjo ministro pirmininko pavaduotojas Kazys Bizauskas ir sąjungos garbės narys div. gen. Jonas Bulota. K. Bizauskas „savo pranešime ypač pabrėžė reikalą visiems susidrausminti, mokėti elgtis išmintingai ir kovoti su skleidžiamais gandais“⁸⁴. Originaliame protokole randame daugiau patarimų, kaip turi elgtis kūrėjai savanoriai, kad nesu-
pykdytų kaimynų. K. Bizauskas kalbėjo, jog „dėl mūsų krašto, atrodo, kad nebūsime karo paliesti. Sukėlęs nerimo visuomenėje rytų kaimyno raštas, neatrodo, turėsiąs kokių pasekmių, kurios drumstų bendrą padėtį ir santykius. <...> Ypač kenksminga yra reikšti mintis apie kaimynų gerumą ar negerumą, kai klauso pašaliniai asmenys. Kovoti ir atsispirti reikia įvairiems gandsams, kurie kieno sąmoningai skleidžiami“⁸⁵.

Jau birželio 27 d. „Trimito“ pirmame puslapyje matome užrašą „Kariai ir šauliai drausmingai vykdys pareigas“. O straipsnyje rašoma, kaip LŠS vadas ir viršininkas kartu su kariuomenės vadu div. gen. Vincu Vitkausku birželio 20 d. aplankė Respublikos prezidentą Justą Paleckį. Susitikime kariuomenės vadas pareiškė, kad labai vertina didelę raudonosios kariuomenės jėgą, kuri SSRS ir Lietuvos 1939 m. spalio 10 d. sutarties pagrindu padės Lietuvai apsaugoti savo laisvę ir nepriklausomybę. Prie šio straipsnio buvo įdėta ir nuotrauka, kurioje matyti LKKSS atstovai, atvykę pas J. Paleckį. Tai tik rodo, kad ir LKKSS, ir LŠS pasveikino naująją vyriausybę ir prezidentą J. Paleckį, taip pripažindami įvykusią okupaciją. O liepos 4 d. LŠS laikraštyje, skelbimų skylyje, pateikta informacija, kad laikinai suspenduota draugijų veikla. Norint veikti, reikės gauti Vidaus reikalų ministerijos leidimą⁸⁶. Tai buvo paskutinė žinia, paskelbta „Trimitė“, susijusi su buvusių karių organizacijų ir LŠS veikimu.

⁸⁴ L. K. kūrėjų savanorių s-gos skyrių pirmininkų suvažiavimas. *Ten pat*, 1940, birželio 13, Nr. 24, p. 396.

⁸⁵ Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos skyrių pirmininkų suvažiavimo 1940 metų birželio 9 d. protokolas. *Autorės archyvas*.

⁸⁶ Laikinai suspenduotas draugijų veikimas. *Trimitas*, 1940, liepos 4, Nr. 27, p. 668.

Kitų buvusių karių organizacijų bendradarbiavimas su Lietuvos šaulių sąjunga

Studentų atsargos karininkų draugija „Ramovė“ (Vytauto Didžiojo universiteto studentų atsargos karininkų korporacija „Ramovė“) (SAKK), nenorėjusi užsidaryti tik akademiniam jaunimo rate, jau steigiamuosiuose susirinkimuose nutarė bendradarbiauti su giminingomis ir ideologiškai artimomis organizacijomis – Atsargos karininkų, Vilniui vaduoti, Lietuvos šaulių ir Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungomis. Savo susirinkimuose atsargos karininkai studentai nagrinėjo įvairius klausimus, rengė pašnekesius, norėdami susipažinti su kariuomenės ir šaulių veikla, pvz., apie aviaciją⁸⁷, būrio vado pareigas⁸⁸, atsargos karininkus ir Šaulių sąjungą⁸⁹.

1934 m. spalio 29 d. „Ramovės“ korporacija atšventė veiklos metines ir pašventino vėliavą. Jos nariai gausiai dalyvavo Šaulių sąjungos veikloje, vykdydami korporacijos statute įrašytą nuostatą: „*Kuo didžiausius ryšius palaikyti ir bendradarbiauti su Lietuvos Šaulių sąjunga, kaip ir su Vilniui vaduoti sąjunga ir Užsienio lietuviams remti draugija.*“⁹⁰ Jie buvo paskirti kuopų ir būrių vadais, o buvo ir tokių, kurie LŠS priklausė nuo jos įkūrimo. „Ramovėi“ LŠS ideologija buvo labai artima ir pažįstama, todėl jos nariai ir toliau buvo pasiryžę padėti šauliams ir su jais bendradarbiauti.

1935 m. vasario 16 d. studentai atsargos karininkai surengė didžiąją sueigą. Į ją atvyko kariuomenės vadas gen. št. plk. S. Raštikis ir kiti aukštieji karininkai, korporacijų pirmininkai ir korporantai – atsargos karininkai. Pirmininkas Stasys Gudas įžanginėje kalboje paminėjo, kad korporacija nori bendriems darbams ne tik sutelkti studentiją, bet ir „*eiti į visuomenę su darbo ir ryžtingumo kėlimu didžiam tautos savisaugos reikalui.*“⁹¹ Tokiam studentų ryžtui pritarė ir kariuomenės vadas

⁸⁷ 1934 m. spalio 28 d. prašymas Rektoriui dėl sueigos sušaukimo. *LCVA*, f. 631, ap. 12, b. 788, l. 164.

⁸⁸ 1934 m. rugsėjo 24 d. prašymas Rektoriui dėl sueigos sušaukimo. *Ten pat*, b. 789, l. 8.

⁸⁹ 1934 m. kovo 14 d. prašymas Rektoriui dėl sueigos sušaukimo. *Ten pat*, l. 197.

⁹⁰ Sragauskas J. Studentų atsargos karininkų ramovės korporacija. *Ten pat*, 1934, sausio 11, Nr. 2, p. 28.

⁹¹ Ats. j. ltn. Leonavičius J. Iškilms „Ramovės“ korporacijoje. *Akademikas*, 1935, kovo 1, Nr. 4, p. 101–102.

gen. št. plk. S. Raštikis, kuriam buvo įteiktos korporacijos garbės nario regalijos. Pratešdamas gen. št. plk. S. Raštikio mintis, ilgametis korporacijos pirmininkas ats. j. ltn. D. Stankūnas patikino, kad korporacija sieks pagrindinio savo programos tikslo – plėsti visuomeninę veiklą ir imtis darbo, kuris labiausiai pasitarnautų tautos ateičiai – jos kariniam rengimui. Šį pažadą studentų atsargos karininkų korporacija „Ramovė“ pradėjo įgyvendinti inicijuodama visuomenės ir kariuomenės suartini- mo šventę. Šią šventę ramovėnai nutarė švęsti trečią gegužės savaitgalį, prisimindami pirmąją 1919 m. gegužės 11 d. savanorių priesaiką ir taip siekdami pagerbti „*saviorius kūrėjus ir jų bei kitų karių sudėtas aukas už Lietuvos nepriklausomybę*“⁹². LKKSS nuo 1931 m. šią pirmosios prie- saikos dieną šventė kaip sąjungos metinę šventę⁹³. Šis pasirinkimas turėjo visuomenei priminti kariuomenės pradžią ir parodyti veiklos, kurią peri- ma jaunoji karininkijos karta, tęstinumą.

Korporacijos valdyba, norėdama užsitikrinti kariuomenės palai- kymą, šiuo klausimu kreipėsi į Kariuomenės štabą. Kariuomenės ir visuomenės susiartinimo šventės idėjai nuoširdžiai pritarė „Ramo- vės“ šefas A. Smetona, kariuomenės vadas gen. št. plk. S. Raštikis, gen. ltn. V. Nagevičius ir kiti aukštieji karininkai. Buvo sudarytas šventei rengti šios sudėties komitetas: ats. plk. A. Merkys (AKS pirmininkas), gen. št. plk. ltn. K. Dulksnys (Kariuomenės štabo II skyriaus viršinin- kas), ats. plk. ltn. P. Gužas (LKKSS pirmininkas), plk. ltn. J. Kazitėnas (einantis ŠS viršininko pareigas), ats. j. ltn. Jokūbas Goldbergas (ŽKS pirmininkas) ir ats. j. ltn. S. Gudas (SAKK „Ramovė“ pirmininkas)⁹⁴. Vėliau į jį buvo įtraukti dar du nariai – kpt. Juozas Ivanauskas ir studen- tas Jonas Žukauskas. Komiteto sudėtis rodo, kad kariuomenės vadovybė šventės organizavimą patikėjo buvusių karių organizacijų ir Šaulių są- jungos atstovams. Toks atstovavimas reiškė, kad visi tie, kurie kovojo dėl Lietuvos nepriklausomybės, ir tie, kurie tarnavo ar dar tarnauja kariuo- menėje, vieningai toliau stovi jos sargyboje ir kviečia visą visuomenę kuo plačiau bendradarbiauti bei visapusiškai remti kariuomenę. Dėl Ka-

⁹² Vytauto Didžiojo universiteto Studentų atsargos karininkų Ramovės įstatai. Kaunas, 1932, p. 41.

⁹³ 1931 m. balandžio 18–19 d. savanorių visuotinio suvažiavimo protokolas. LCVA, f. 560, ap. 1, b. 30, l. 15.

⁹⁴ Žodis visuomenei. *Kardas*, 1935, gegužės 15, Nr. 10, p. 207.

riuomenės ir visuomenės susiartinimo dienos gegužės mėnesį nebebuvo švenčiama Savanorių sąjungos metinė šventė, nes šie renginiai dubliavosi. Savanoriai, net nespėję įvesti tvirtos savo šventės tradicijos, turėjo ją paaukoti dėl Kariuomenės ir visuomenės susiartinimo dienos. Jie tik dalyvaudavo su savo vėliavomis bendruose renginiuose. Pirmoji kariuomenės ir visuomenės susiartinimo šventė įvyko Kaune 1935 m. gegužės 15 d. Šis aprašytas faktas leidžia teigti, kad studentai į savo renginį įtraukė ir ŠS narius ir jie visada labai gausiai dalyvaudavo šioje šventėje.

Prasidėjus didelių sumanymų įgyvendinimui, visuomenės ir kariuomenės bendradarbiavimui, SAKK „Ramovė“ 1935 m. spalio 27 d. susirinko į trečiąją metinį susirinkimą. Studentai atsargos karininkai taip pat galėjo konstatuoti, kad per trejus veiklos metus jie jau perėjo į trečią darbo fazę. Pirmoji buvo korporacijos vidaus konsolidacija ir pagalba kiekvienam nariui tobulėti akademiškai ir karinėje srityje, antroji – užmegzti draugiškus santykius su kitomis korporacijomis ir organizacijomis, be kurių negalima akademinė veikla, o trečioji, prie kurios dabar pereina korporacija, – eiti į visuomenę. Tai korporacija ir padarė surengdama Kariuomenės ir visuomenės susiartinimo šventę. „Ramovė“ šį darbą atliko suprasdama ir įvertindama kariuomenės vado gen. št. plk. S. Raštikio krašto militarizavimo koncepciją, nes „*visa tauta turi būti karo metu viena armija*“⁹⁵. Korporacijos darbai ir užmojai buvo gerai įvertinti visų susirinkime dalyvavusių svečių. Ministras pirmininkas J. Tūbelis, sveikindamas ramovėnus, pabrėžė, jog per trejus metus jie sugebėjo įrodyti, kad yra tikra korporacija – „*brolija tokių žmonių, kurie visi tarp savęs yra vienodi*“⁹⁶. Visi studentai atsargos karininkai ypač džiaugėsi Lietuvos pasiuntinio Romoje sekretoriaus P. Vileišio dovana – kulkosvaidžiu, kurį korporantai padovanojo kariuomenei. „Ramovės“ nariai, jausdami kariuomenės vadovybės, buvusių karių organizacijų ir visuomenės palaikymą, ateities darbus pažadėjo tęsti su šūkiu „Visa tauta – viena kariuomenė!“ Šių ramovėnų šūkį labai palaikė ŠS, nes kaip tik 1935 m. pagal naująjį LŠS įstatymą ji tapo karine institucija, o jai vadovavo Prezidento paskirtas vadas, karininkas. Juo 1935 m. buvo paskirtas plk. Pranas Saladžius.

⁹⁵ Ats. j. ltn. Stankūnas. Stud. ats. karininkų korp. „Ramovė“ (3-jų metų sukakties proga). *Kardas*, 1935, lapkričio 15, Nr. 22, p. 497–498.

⁹⁶ Ats. j. ltn. Leonavičius, J. „Ramovės“ korp. 3 metų sukaktuvės. *Akademikas*, 1935, lapkričio 1, Nr. 16–17, p. 381–382.

Korporacijos „Ramovė“ veikla buvo plačiai nušviesta 1936 m. „Trimitė“, tam skyrus beveik puslapį, kai ji šventė ketverių metų sukaktį. Straipsnyje aprašyta šventė, nubrėžtos veiklos gairės, paminėti sveikintojai ir įteiktos dovanos universiteto šauliams⁹⁷. Apie ramovėnų ir šaulių bendradarbiavimą randame tik fragmentiškų užuominų, kad pasveikino LŠS 20-mečio proga atsiuntę sveikinimą 1937 m. birželio mėn. Atskiras puslapis buvo skirtas korporacijos 5-mečio minėjimui aprašyti. Jame buvo pateikta A. Smetonos, kaip korporacijos šefo, pasakyta kalba. Prezidentas pažymėjo, kad svarbiausias korporacijos darbas – įgyvendinta Kariuomenės ir visuomenės šventės idėja, „*kuri davė gerą linkmę ginkluotos galios minčiai*“⁹⁸. Korporaciją pasveikino ir kariuomenės vadas gen. št. plk. S. Raštikis pabrėždamas, kad reikia rūpintis, kaip iš anksto pašalinti pavojų, o ne tada, kai jis kilns⁹⁹. Šios šventės proga raštu ramovėnus pasveikino ir LŠS. Du kartus korporacija buvo paminėta, tik didesne apimtimi, 1938 m. „Trimitė“. 1938 m. lapkričio 10 d. buvo publikuotas straipsnis apie korporacijos „Ramovė“ šeštąją sukaktį. Šiame tekste randame svarbų faktą, kad korporacija tą pavasarį įstojo į LŠS¹⁰⁰. Tai buvo vienintelė buvusių karių organizacija, kuri visa į ją įstojo. Apie šį sprendimą buvo paskelbta dar balandžio mėnesį išspausdintame straipsnyje. Jame rašoma, kad korporacija savo susirinkime nusprendė įstoti į LŠS. Taip korporacija, be ramovėno vardo, prisiėmė ir garbingą šaulio vardą. Straipsnyje aprašyta korporacijos veikla, kuri labai vaisinga, nes korporacijai jau antrus metus vadovavo Žemės ūkio ministerijos šaulių būrio vadas ats. ltn. Jonas Venclovas¹⁰¹. O sprendimą tapti šauliais LŠS labai sveikino. Šis sprendimas buvo atsakas į Lenkijos ultimatumą Lietuvai. Studentai nutarė, kad šioje situacijoje jie turi būti karinėje Šaulių sąjungoje ir sutelkti šaulių darbui kuo daugiau darbininkų¹⁰².

⁹⁷ Korporacija „Ramovė“ pradėjo penktuosius metus. *Trimitas*, 1936, spalio 29, Nr. 44, p. 1047.

⁹⁸ Smetona, A. Gėrybes kuria tik laisva tauta. *Ten pat*, 1937, spalio 28, Nr. 43, 1009.

⁹⁹ Raštikis, S. Ne tada laikas rūpintis pavojų pašalinti, kada jis jau bus kilęs. *Ten pat*, 1937, spalio 28, Nr. 43, 1010.

¹⁰⁰ Ramovėnų šešerių metų sukaktuvės. *Ten pat*, 1938, lapkričio 10, Nr. 45, p. 1085.

¹⁰¹ Kanteikis, J. Reikšmingi stud. ats. karininkų korp. Ramovės darbai. *Ten pat*, 1938, balandžio 7, Nr. 14, p. 335.

¹⁰² *Ten pat*.

Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos Nepriklausomybės atvadavime, sąjunga (ŽKS) siekė, kad žydų visuomenė aktyviai prisidėtų kurdamai ir tvirtindama valstybės pamatą, kad valstybei svarbūs dalykai – Vilniaus ir prarastųjų Lietuvos sričių vadavimo idėja bei dalyvavimas patriotinių organizacijų veikloje – taptų svarbiais ir žydų tautinei mažumai. Sąjunga norėjo, kad žydai aktyviau dalyvautų Lietuvos šaulių sąjungos veikloje ir bendradarbiautų su kitų valstybių žydų organizacijomis. Tikslų ir norų sukurtoji organizacija turėjo nemažai, tačiau ne visada lengvai sekėsi juos įgyvendinti. Steigiamasis susirinkimas įvyko 1933 m. lapkričio 12 d. realinėje žydų gimnazijoje¹⁰³. Į jį buvo pakviesti Lietuvos karo invalidų, Atsargos karininkų, Kariuomenės kūrėjų savanorių, Šaulių, Vilniui vaduoti, Mažosios ir Didžiosios Lietuvos susiartinimo, Lietuvių-žydų susiartinimo sąjungų atstovai¹⁰⁴. Norint sustiprinti bendravimą su lietuviais buvo įsteigta švietimo komisija, kuri turėjo užsakyti Kauno skyriui lietuviškų laikraščių: „Lietuvos aidą“, „Trimitą“, „Kari“, „Mūsų Vilnių“, „Laisvą žodį“, „Sekmadienį“ – ir įsteigti lietuvių kalbos kursus¹⁰⁵.

Organizacijos skyriai buvo steigiami ne tik Kauno apskrityje. 1934 m. sausio 28 d. ŽKS steigiamasis susirinkimas įvyko Klaipėdoje – „Trimite“ parašyta, kad „*Klaipėdoje įsisteigė Lietuvos kariuomenės žydų savanorių skyrius*“¹⁰⁶. Po steigiamojo susirinkimo jie nuvyko pagerbti žuvusių Klaipėdos krašto vaduotojų atminimo. Kapinėse stovėjo šaulių garbės sargyba, o šaulių būrio pirmininkas Rimdžius papasakojo apie žuvusiųjų nuopelnus Lietuvai ir amžiną tautos pagarbą jiems. Po to „Viktorijos“ salėje įvyko bendras posėdis, kuriame dalyvavo apie 200 asmenų¹⁰⁷. Šio skyriaus steigėjas, o vėliau ir pirmininkas buvo Vyčio Kryžiaus ordino kavaličius Elijošius Zislė, „*nemažai prisidėjęs prie žydų atlietuvinimo Klaipėdos mieste*“¹⁰⁸. 1935 m. Klaipėdos skyrius turėjo 50 narių¹⁰⁹. 1934 m.

¹⁰³ Kauno skyriaus steigėjų susirinkimo protokolas Nr. 2, 1933 m. spalio 30 d. LCVA, f. 593, ap. 1, b. 12, l. 2.

¹⁰⁴ Kauno skyriaus steigėjų susirinkimo protokolas Nr. 3, 1933 m. lapkričio 1 d. *Ten pat*, l. 3.

¹⁰⁵ Kauno skyriaus valdybos protokolas Nr. 8, 1933 m. gruodžio 20 d. *Ten pat*, l. 18.

¹⁰⁶ Žydai pagerbė žuvusius Klaipėdos kraštą vaduojant. *Trimitas*, Nr. 5, 1934, vasario 1.

¹⁰⁷ *Ten pat*.

¹⁰⁸ Centro valdybos pažymėjimas, 1935 m. sausio 7 d. LCVA. F. 593, ap. 1, b. 3, l. 222.

¹⁰⁹ Klaipėdos skyriaus raštas apie aktyvius narius skyriuje. *Ten pat*, l. 220–221.

dar buvo įsteigti skyriai Kėdainiuose, Krakėse, Žiežmariuose, Zarasuose, Telšiuose, Tauragėje, Lazdijuose ir kitur.

LŠS laikraštyje „Trimitas“ tik vieną kartą paminėta Žydų karių, dalyvavusių Nepriklausomybės kovose, sąjunga. Skiltyje su rubrika „Lietuvoje“ pirmasis pranešimas buvo apie tai, kad prezidentas Antanas Smetona įteikė Kauno skyriui vėliavą¹¹⁰. Tai įvyko 1934 m. gruodžio 8 d. Kauno skyriaus pirmųjų metinių šventėje. Jos metu Kauno choralinėje sinagogoje kariuomenės rabinas Samuelis Sniegas pašventinto pirmąją sąjungoje skyriaus vėliavą. Iš sinagogos visi ceremonijos dalyviai nuvyko pasveikinti prezidento A. Smetonos ir paprašyti įteikti skyriui vėliavą. Po sąjungos Centro valdybos pirmininko ats. j. ltn. adv. J. Goldbergo raporto prezidentas A. Smetona, įteikdamas vėliavą, palinkėjo: „*Būkite ištikimi toms idėjoms, kurios įrašytos jūsų vėliavoje, kurią aš jums įteikiu. Būkite ištikimi tai šaliai, kurioje esate ir gyvenate. Taip pat būkite klusnūs ir ištikimi mūsų ginklo ir krašto vadovybei. Būkite pasirengę, kai mūsų kraujo ir gyvybės pareikalaus tėvynė Lietuva.*“¹¹¹ Atsakydamas į prezidento sveikinimą, J. Goldbergas pažadėjo: „*Išgirdę Tamstos balsą, mes vieningai stosime Lietuvos laisvės ginti.*“¹¹² Iš Prezidentūros visi nuvyko į Karo muziejaus sodelį pagerbti žuvusių už Lietuvos laisvę karių atminimo ir padėti vainiko. Kalbą pasakė Kauno skyriaus pirmininkas ats. ltn. M. Bregšteinas. ŽKS informacija nebuvo išspausdinta „Trimite“, nes organizacija turėjo savo laikraštį – „Apžvalgą“, kuris buvo pradėtas leisti 1935 m. birželio mėnesį ir lietuvių kalba spausdino visą informaciją apie ŽKS veiklą ir kitas aktualijas.

1937 m. balandžio 25 d. vykusiame trečiajame ŽKS skyrių atstovų suvažiavime buvo aptarta daug sąjungai svarbių klausimų, tarp jų – dėl Ginklų fondo, Šaulių ir Vilniui vaduoti sąjungų rėmimo. Šiame suvažiavime buvo pranešta, kad Panevėžio skyrius kolektyviniu nariu įstojo į LŠS, o Šiaulių skyriaus pirmininkas P. Vidučinskis informavo, kad kartu su LLKSS Šiaulių skyriumi surengė bendrą „balių“. Šie faktai leidžia teigti, kad ŽKS santykiai su LŠS, ypač skyrių, buvo gana geri ir veikla organizuojama laikantis įstatuose nusibrėžtų tikslų.

¹¹⁰ Valstybės Prezidentas žydams atsargos kariams įteikė vėliavą. *Trimitas*, 1934, gruodžio 13, Nr. 50, p. 970.

¹¹¹ Vėliavų įteikimas Žydų sąjungos skyriams. *Apžvalga*, 1935, birželio 16, Nr. 1.

¹¹² Ten pat.

1938 m. spalio 21–24 d. Kaune buvo minimas ŽKS penkmetis. Šia proga organizuotas suvažiavimas prasidėjo spalio 24 d. Jame dalyvavo 33 skyrių 86 atstovai. Ataskaitinį pranešimą perskaitė generalinis sekretorius J. Livšicas. Po to Latvijos žydų karių sąjungos atstovai iškilmingai prisegė savo sąjungos ženklą prie ŽKS vėliavos koto. Latvijos žydų karių sąjungos vicepirmininkas Bliumenau pasakė kalbą ir pakvietė ŽKS narius apsilankyti Latvijoje jų sąjungos 10-mečio proga. Toliau buvo perskaityta sąjungos finansinė ataskaita ir skyrių pranešimai, kuriuose konstatuota, kad jie glaudžiai bendradarbiauja su Krašto ginkluotoms pajėgos remti organizacija, Šaulių ir Savanorių sąjungomis bei kitomis organizacijomis, aktyviai dalyvauja visose valstybinėse akcijose ir ragina prie jų prisidėti ir žydų visuomenę. Atskirai buvo kalbėta apie sąjungos leidinį „Apžvalga“. Jo administratorius A. Šubinas teigė, kad laikraštis spausdinamas 6000 egz. tiražu ir platinamas visoje Lietuvoje. Jo dėka buvo išleisti žydų rašytojų veikalai lietuvių kalba, kuriuos išvertė G. Zimanas. Ketinta tobulinti laikraštį tiek turinio, tiek techniniu atžvilgiu, kviesti naujų bendradarbių – žydų ir lietuvių, tačiau tam įgyvendinti trūksta lėšų. „Apžvalgos“ problemos suvažiavime sukėlė daugiausia diskusijų.

1939 m. balandžio mėn. ŽKS nariai susirinko į suvažiavimą, kuris buvo ypač svarbus žydams, nes vyko beveik po mėnesio, kai Vokietija atplėšė Klaipėdą ir buvo suformuota brg. gen. J. Černiaus vyriausybė. Naująją vyriausybę dar balandžio 3 d. pasveikino ŽKS ir deklaravo „*savo ir žydų visuomenės vardu norą bei pasiryžimą dalyvauti visose pastangose, kurios turi tikslą padidinti krašto pajėgumą bei atsparumą ir apginti krašto nepriklausomybę nuo įvairių gresiamų evantualumų*“¹¹³. Šias problemas svarstė ir balandžio 16 d. įvykęs skyrių atstovų suvažiavimas. Jame konstatuota, kad ŽKS visada buvo labai jautri krašte vykstantiems procesams ir lietuvių ir žydų reikalams. Skyrių atstovai pranešė, kad vietose gerėja lietuvių ir žydų bendradarbiavimas dėl bendrų krašto gerovės siekių, o skyrių nariai pasiryžę prireikus vėl stoti ginti savo krašto. Apibendrinus visus pranešimus buvo priimtos rezoliucijos. Jose nutarta pasveikinti Lietuvos ir Lietuvos kariuomenės vadovus, raginti žydus aukoti Ginklų fondui, stoti į Šaulių sąjungą, kreiptis į žydų visuomenę ir paraginti ją laikytis rimties, nepasiduoti jokiems gandams¹¹⁴.

¹¹³ Tegyvuoja visų Lietuvos piliečių tvarka ir vienybė! *Ten pat*, 1939, balandžio 3, Nr. 14.

¹¹⁴ Žydų karių sąjungos skyrių pirmininkų suvažiavimas. *Ten pat*, 1939, gegužės 1, Nr. 17.

1940 m. gegužės 4–5 d. Vilniuje įvyko ŽKS skyrių atstovų suvažiavimas, kuriame tarp garbingų svečių dalyvavo ir Vilniaus I šaulių kuopos vadas ats. mjr. Gudelis¹¹⁵. Suvažiavimo priimtoje vienoje iš rezoliucijų buvo pareikšta, kad „Suvažiavimas kviečia visus savo sąjungos narius ir visų žydų visuomenę kuo aktingiausiai dėtis prie visų valstybės ir visuomenės žygių krašto atsparumui stiprinti ir remti visus tam reikalui steigiamus fondus bei rinkliavas“¹¹⁶. Šiuose ŽKS pareiškimuose buvo deklaruojamas jų lojalumas Lietuvos valstybei ir pasirengimas įgyvendinti savo įstatuose numatytus tikslus. Informatyviame „Vilniaus balso“ straipsnyje apie ŽKS, kuris buvo perspausdintas „Apžvalgoje“, labai tiksliai įvardyti atlikti darbai ir organizacijos partneriai: „Organizacija palaiko artimą kontaktą su lietuviškomis organizacijomis, ragina remti šaulių sąjungą. Jos s-gos nariai, daugumoje stoja į šaulių eiles ar tai aktingais šauliais, ar tai rėmėjais.“¹¹⁷

Praėjus mėnesiui po šeštojo ŽKS skyrių atstovų suvažiavimo, Lietuva buvo okupuota ir, kaip ir kitos buvusių karių organizacijos, jos Centro valdyba pasveikino „Liaudies vyriausybę“ ir jos ministrą pirmininką Justą Paleckį. Sveikinime buvo pristatyta sąjungos veikla, nukreipta į Lietuvos laisvės siekį, kartu pasirengus ginti ir visų tautybių lygias teises, ir pasiguosta, kad iki šiol „deja, ši sąjungos veikla visaip buvo trukdoma, kiekvienas jos pasakytas žodis buvo užgniaujamas“, todėl dabar „sveikina Naująją vyriausybę, tvirtai pasiryžusių ginti Lietuvos laisvę, pasiryžusių visiems jos gyventojams laiduoti darbo teisę, kelti plačiųjų liaudies masių kultūrinę ir ekonominę gerovę“¹¹⁸.

Šie tekstai, išspausdinti paskutiniame „Apžvalgos“ numeryje, rodo, kaip ŽKS pasitiko okupacinę vyriausybę. Tačiau uždraudus draugijų veiklą, buvo uždaryta ir ŽKS, nustojoėjusi ir jų spauda.

Atsargos karininkų sąjunga (Lietuvos atsargos karininkų sąjunga) (AKS) nuo 1924 iki 1933 m. veikė tik Kaune, skyrių neturėjo. 1928 m. kovo 8 d. „Trimitė“, skyrelyje „Įvairios žinios“, randame trumpą skelbimą,

¹¹⁵ VI-asis Žydų karių, d. Liet. Nepr. atv., sąjungos skyrių atstovų suvažiavimas Vilniuje 1940 m. gegužės mėn. 4 ir 5 d. d. *Ten pat*, 1940, gegužės 15, Nr. 13, p. 4.

¹¹⁶ *Ten pat*, p. 5.

¹¹⁷ Sąjungos suvažiavimo Vilniuje proga rašo „Vilniaus balsas“. *Ten pat*, 1940, gegužės 15, Nr. 13, p. 7.

¹¹⁸ Žydų karių sąjungos sveikinimas ponui Ministrui Pirmininkui. *Ten pat*, 1940, birželio 25, Nr. 15.

kad ramovėje kovo 4 d. įvyko Atsargos karininkų sąjungos suvažiavimas, svarstęs įstatų pakeitimo ir ekonomikos klausimus¹¹⁹. Tačiau iki 1933 m. suvažiavimo didesnių pakeitimų neįvyko. Šiame suvažiavime buvo įteisintas skyrių steigimas, turint tik 10 narių. Tačiau LŠS laikraštyje apie tai nerašoma. Dar kelis kartus AKS paminėta 1934 ir 1935 m. „Trimite“. Dabar jau AKS informacija skelbiama skyrelyje su rubrika „Iš karių gyvenimo“ arba atskiru trumpu straipsniu. Šiuos faktus galima paaiškinti tik tuo, kad AKS veikla buvo minimali. Tai patvirtina ir „Karde“ išspausdintas ats. ltn. Leonardo Pečiulio straipsnis, kuriame iškeltos sąjungos problemos. Atsargos karininkai, burdamiesi į Atsargos karininkų sąjungą, manė, kad jos veikla turės ne vien reprezentacinį pobūdį, o nariai sulauks apčiuopiamų praktinių rezultatų ir tam tikrų teisių. Tačiau pirmuosius dvejus metus skyriai, dirbę aktyviai, dabar apmirė ir visa veikla apsiribojo dviem susirinkimais ir paskaita. Autorius apgailėstavo, kad tie patys atsargos karininkai labai aktyvūs kitose organizacijose – Šaulių sąjungos, tautininkų ir jaunaliuvių gretose, – o kur dingsta tas aktyvumas savo organizacijoje, retoriškai klausė L. Pečiulis. Jis pats ir bandė į jį atsakyti teigdamas, kad „*tai būtinas reikalas panagrinėti atsargos karininkų nuolat keliamą klausimą suteikti jiems lengvatų ginklą laikyti. Iš šiuo požiūriu nereikėtų atsargos karininkų sąjungos narius traktuoti lygiai su visais piliečiais*“¹²⁰. Buvo norima turėti lengvatų, kokių turi šauliai dėl ginklo, taip pat lengvatų vykstant geležinkelio į sąjungos skyrių buveinę, karines pratybas, susirinkimus, paskaitas ir kt. Straipsnio autorius, iškeldamas atsargos karininkų provincijoje problemas, tikėjosi, kad jas išsprendus pakiltų ir pačios organizacijos prestižas bei pagerėtų narių drausmė. Išsakydamas atsargos karininkų nuomonę, ats. ltn. L. Pečiulis konstatavo, kad „*šioji būklė reikalinga reformų*“¹²¹, nes be jų sąjungos skyrių veikla gali tapti beprasme.

Toks viešas problemų iškėlimas buvo ne pirmas per sąjungos gyvavimo laiką. Tai tik įrodo, kad organizaciją kamavo chroniškos bėdos, apie kurias tik buvo kalbama, bet išvadų nedaroma. Atsiliepiamas į šį straipsnį patvirtino esamą padėtį, kad „*atsargos karininkai nemato tikslo būti atsargos karininkų sąjungoje ir kad jie ne tik kad nedidina savo eilių naujai*

¹¹⁹ Atsargos karininkų suvažiavimas. *Trimitas*, 1928, kovo 8, Nr. 10, p. 326.

¹²⁰ Ats. l. Pečiulis, L. Atsargos karininkų veikla provincijoje. *Kardas*, 1936, lapkričio 1, Nr. 21, p. 567–568.

¹²¹ Ten pat, p. 568.

*išleidžiamais iš aspirantų kursų ats. leitenantais, bet atvirksčiai: net senieji sąjungos nariai iš jos eilių išstoja*¹²². Galima teigti, jog AKS veiklos nebuvimas lėmė tai, kad bendradarbiavimas su LŠS buvo minimalus, todėl ir „Trimate“ beveik nerandame informacijos apie atsargos karininkus. Kiek aktyvesnis buvo Kauno skyrius, nes palaikė glaudžius ryšius su kitomis buvusių karių organizacijomis, pirmiausia su VDU atsargos karininkų korporacija „Ramovė“, Savanorių ir Šaulių sąjungomis. Su šiomis organizacijomis Kauno skyrius planavo bendrai dalyvauti Kariuomenės ir visuomenės susiartinimo šventėje 1936 m. gegužės 17 d. Skyriaus valdyba, kurios pirmininkas buvo ats. kpt. V. Augulis, išdininkas ats. kpt. P. Šernas ir sekretorius ats. ltn. Kazys Naunčikas, ne tik rūpinosi numatytų darbų atlikimu, bet stengėsi užmegzti glaudesnius ryšius su reguliariaja kariuomene. Pirmininkas buvo nuvykęs pas Kariuomenės štabo viršininką plk. Joną Černių¹²³. Ataskaitoje pirmininkas paminėjo, kad užmegzti santykiai su čekais ir prancūzais, pasirūpinta glaudesniais ryšiais su „Ramovė“, Šaulių sąjunga ir Ekonominė karių bendrove.

Dviejų karo invalidų organizacijų – **Lietuvos karo invalidų vyčių brolijos (Lietuvos laisvės kovų invalidų draugija)** ir **Karo invalidų sąjungos** bendradarbiavimą su LŠS galima vertinti kaip fragmentinį ir tai aiškintina šių organizacijų specifika, t. y. kad jų nariai buvo silpnos sveikatos. Steigiamajame Vyčių brolijos suvažiavime 1923 m. dalyvavo Steigiamojo Seimo pirmininkas dr. Leonas Bistras. Jis pasveikino invalidus valstybės prezidento vardu ir patikino, kad Seimo atstovai supras ir įvertins invalidų nuopelnus Tėvynei. Sveikinimo kalbą pasakė ir Šaulių sąjungos atstovas Stasys Šilingas, ramindamas invalidus, kad jie nebus pamiršti ir, tobulėjant Lietuvai, gerės ir jų gyvenimas¹²⁴. Brolijos narių švietimui pagerinti suvažiavimas nutarė brolijos lėšomis prenumeruoti provincijoje gyvenantiems karo invalidams „Trimitą“ ir taip jiems pristatyti LŠS veiklą. Šis suvažiavimas plačiai buvo aprašytas ir „Trimate“, tam skyrus keturis puslapius. Straipsnį „Karo Invalidų Kongresas“ sudarė kongreso aprašymas, Karo invalidų svei-

¹²² P-lis, Br. Dėl atsargos karininkų veiklos provincijoje. *Kardas*, 1936, gruodžio 23, Nr. 23, p. 625–626.

¹²³ Ats. ltn. J-as, J. Iš ats. Karininkų s-gos Kauno skyriaus veiklos. *Kardas*, 1936, liepos 1, Nr. 13, p. 353.

¹²⁴ Karo invalidų kongresas 1923 m. balandžio 22 d. Kaune, Seimo rūmuose. *Karys*, 1923, gegužės 17–23, Nr. 20, p. 235.

kinimas šauliams, Karo invalidų žodis Lietuvos visuomenei, Karo invalidų sveikinimas Lietuvos kariuomenei ir Karo invalidų sveikinimas savo buvusiems vadams¹²⁵. Karo invalidai sveikinime šauliams padėkojo LŠS už sveikinimą kongresui ir palinkėjo „*sutraukti į savo eiles visą Tėvynę mylinčią jaunuomenę ir būti Lietuvos tikru skydu, kuris pridengs ją nuo visokių audrų ir pavojų*“¹²⁶. Išskirtinį dėmesį jiems parodė LŠS 1924 m. vasario 7 d. „Trimite“ paskelbusi, kad pradedama rinkliava, skirta karo invalidams paremti. Skyrelyje „Šaulių reikalai“ buvo įdėtas 3 puslapių tekstas, kuriame visi šauliai kviečiami prisidėti renkant aukas karo invalidams, už kurias jiems būtų nupirkta protezų, ir aukų lapo pavyzdys¹²⁷. Jame buvo rašoma: „*Šiam tikslui ir apskritai Lietuvos karo invalidų naudai Šaulių sąjunga organizuoja visoje Lietuvoje piniginę rinkliavą, kuri tęsiasi nuo šių metų vasario 16 iki 24 dienos imtinai.*“¹²⁸ Žinutės apie rinkliavą laikraštyje buvo išspausdintos ir vasario 14 d., o kovo 27 d. „Trimite“ randame kelis informacinius pranešimus iš regionų, kiek buvo surinkta aukų. Pavyzdžiui, Kvietiškių valsčiaus šaulių būrio valdyba kartu su Trobiškių „pavasarininkais“ surinko 154,69 Lt ir šiuos pinigus perdavė Marijampolės šaulių skyriaus valdybai¹²⁹. Utenos šauliai surinko 1699 Lt 96 ct ir persiuntė LŠS Centro valdybai¹³⁰. Neturime duomenų, kaip baigėsi rinkliava ir kiek pinigų buvo surinkta, nes apie tai neparašyta 1924 m. laikraštyje. Tačiau vien tokios rinkliavos paskelbimas ir vykdymas rodo, kad LŠS matė sunkią karo invalidų padėtį ir bandė jiems padėti. Kituose tų metų periodiniuose leidiniuose nerandame jokių žinių apie karo invalidų organizacijas ir jų veiklą. Tik gegužės 8 d. „Trimite“ buvo įdėtas Lietuvos karo invalidų vyčių brolijos kreipimasis į jaunimą. Jame kviečiama nepamiršti žuvusių karių, prižiūrėti jų kapus, ant jų pasodinti gėlių, o karo invalidai ir visa tauta už tai tikrai padėkos¹³¹.

Antroji karo invalidų organizacija – **Lietuvos karo invalidų sąjunga** buvo kelis kartus paminėta „Trimite“ 1927 m., kai buvo įdėtas skelbimas, kad birželio 29–30 d. Karo muziejuje vyks visuotinis Karo invalidų sąjun-

¹²⁵ Karo invalidų kongresas. *Trimitas*, 1923, balandžio 26, Nr. 136, p. 9–14.

¹²⁶ *Ten pat*, p. 10.

¹²⁷ Dėl rinkliavos karo invalidams. *Ten pat*, 1924, vasario 7, Nr. 175, p. 29.

¹²⁸ *Ten pat*, p. 30.

¹²⁹ Marijampolė. *Ten pat*, 1924, kovo 27, Nr. 181, p. 24.

¹³⁰ Utena. *Ten pat*, 1924, balandžio 10, Nr. 183, p. 28.

¹³¹ Jaunime! *Ten pat*, 1924, gegužės 8, Nr. 185, p. 23–24.

gos suvažiavimas¹³². Tokie ir panašaus turinio skelbimai buvo dedami ir vėliau. Nuo 1934 m. informacija apie karo invalidus buvo publikuota su rubrikomis „Iš karių gyvenimo“ ir „Savaitės įvykiai“ arba nedidelės apimties informaciniais straipsneliais. 1934 m. spalio 4 d. laikraštyje buvo aprašytas Karo invalidų sąjungos suvažiavimas, įvykęs rugsėjo 30 d. Karo muziejuje. Tačiau nepaminėta, kad LŠS atstovai jame dalyvavo ar sveikino karo invalidus. Pastarieji taip pat sveikinimo šauliams nepasiuntė. Išskirtinis dėmesys Lietuvos karo invalidų sąjungai buvo parodytas 1935 m., kai Karo muziejuje vyko jų suvažiavimas, kuriame dalyvavo prezidentas A. Smetona. „Trimito“ pirmame puslapyje buvo pateikta Lietuvos prezidento kalba, pasakyta LKIS suvažiavime, ir įdėtos dvi suvažiavimo dalyvių nuotraukos¹³³. Tais metais A. Smetona įteikė Karo invalidų sąjungai vėliavą. Tekstas apie suvažiavimą buvo įdėtas skiltyje „Savaitės įvykiai“, jame išsamiai aprašyta suvažiavimo eiga ir jo svečiai. Šiame suvažiavime dalyvavo daug garbingų svečių, tarp jų ir LŠS vadas plk. Pranas Saladžius¹³⁴. Tai, kad LŠS laikraštis mažai spausdino informacijos apie karo invalidų organizacijas, galima paaiškinti tuo, kad jos abi turėjo savo leidinius. LKIS turėjo savo periodinį leidinį „Lietuvos karo invalidas“. Jis pradėtas leisti 1928 m., buvo išleista 13 numerių. Kita karo invalidų organizacija – Lietuvos karo invalidų vyčių brolija, kurios informacijos nedaug radome „Trimite“, taip pat turėjo savo leidinį pavadinimu „Vyties ženklas“ (1924, 1929), vėliau – „Vyčio ženklas“. Tiesa, jis ėjo nereguliariai, todėl buvo išleisti tik keturi numeriai. Visą rūpimą informaciją spausdino savo leidinyje, todėl nereikėjo prašyti šaulių pagalbos, viešinant brolijos nuostatus ir darbus. Galima manyti, kad nebuvo tokio didelio poreikio savo pranešimų spausdinti ŠS laikraštyje, kas buvo aktualu kitoms buvusių karių organizacijoms, kurios tokių leidinių neturėjo.

Apibendrinant šiame straipsnyje išdėstytus faktus ir bandant atsakyti, kurios buvusių karių organizacijos aktyviausiai bendradarbiavo su LŠS, supažindinsime su Šaulių sąjungos 20-mečio minėjimo aprašymu.

1939 m. birželio 22–25 d. Kaune vyko šios sąjungos 20-mečiui skirta šventė – Šaulių sąskrydis. Tai buvo ne tik didžioji LŠS demonstracija, bet

¹³² Karo invalidų suvažiavimas. *Ten pat*, 1927, birželio 23, Nr. 24, p. 757.

¹³³ Respublikos Prezidento A. Smetonos kalba karo invalidų suvažiavime lapkričio 10 d. *Ten pat*, 1935, lapkričio 14, Nr. 46, p. 845.

¹³⁴ Karo invalidų sąjungos suvažiavimas. *Ten pat*, p. 854.

ir visos Tautos šventė. Šia proga buvo pašventintos LŠS vėliavos ir lėktuvai. O šias vėliavas šauliams, be kitų visuomenės organizacijų, dovanojo ir šios buvusių karių organizacijos: Atsargos karininkų sąjunga, Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga, Žydų karių, dalyvavusių Nepriklausomybės kovose, sąjunga ir Studentų atsargos karininkų korporacija „Ramovė“¹³⁵. Tai parodo jų požiūrį į Lietuvos šaulių sąjungą 1939 m. Lietuvos atsargos karininkų sąjunga yra tarp jų, nors visą laikotarpį didesnio dėmesio bendradarbiavimui su LŠS neskyrė. Tai galima paaiškinti to meto politine situacija, kai reikėjo parodyti visuomenei ir kariuomenei, kad buvę kariai ir šauliai yra viena jėga ir tai suteikia saugumo valstybei.

IŠVADOS

Buvusių karių organizacijų ir Lietuvos šaulių sąjungos tikslai buvo labai panašūs. Joms visoms buvo svarbus Lietuvos saugumas, o jų nariai buvo pasiryžę savo turimomis jėgomis ir toliau saugoti valstybę. Aktyviausiai veikė su LŠS dvi organizacijos – Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga ir Vytauto Didžiojo universiteto studentų atsargos karininkų korporacija „Ramovė“.

LKKSS buvo aktyviausia LŠS veiklos rėmėja. Kūrėjai savanoriai ir šauliai dar nuo Nepriklausomybės kovų laikų buvo glaudžiai susiję su šauliais. LKKSS Kauno skyrius turėjo savo šaulių būrį, kitų skyrių savanoriai buvo šaulių būrių vadai ir eiliniai šauliai. „Trimite“ nuolat buvo skelbiama įvairi informacija apie LKKSS ir jos skyrių veiklą. Vytauto Didžiojo universiteto studentų atsargos karininkų korporacija „Ramovė“ buvo vienintelė buvusių karių organizacija, kuri visa 1938 m. įstojo į Šaulių sąjungą. Studentai, jaunoji karininkijos karta, kūrė naujas tradicijas – įteisino Kariuomenės ir visuomenės dieną, skleidė tarp studentų „šauliškumo“ idėją ir propagavo kariuomenę. Kariuomenės pirmūnų sąjunga, įkurta vėliausiai, susitelkė į savo organizacijos veiklą, tad kiek aktyviau neįsitraukė į bendrus su LŠS darbus. Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos Nepriklausomybės atvadavime, sąjunga buvo vienintelė organizacija, kuri savo įstatuose buvo įrašiusi nuostatą remti LŠS, tačiau aktyviai nebendradarbiavo, nors Panevėžio skyrius į šią sąjungą buvo įstojęs. Ji paremdavo LŠS

¹³⁵ Nepriklausomai Lietuvai. Čikaga, 1965, p. 63.

idėjas, dalyvaudavo jos renginiuose, aprašydavo juos savo leidinyje „Apžvalga“. Lietuvos atsargos karininkų sąjunga, galima teigti, su LŠS beveik nebendradarbiavo, nors jos nariai taip pat priklausė sąjungai, vadovavo būriams, o 1939 m. LŠS su kitomis patriotinėmis organizacijomis įteikė vėliavas. LAKS veikla, nukreipta į visuomenę, nebuvo aktyvi, daugiausia skirta savo narių poreikiams tenkinti. Karo invalidų organizacijos rėmė LŠS idėjas, bet dėl savo neįgalumo negalėjo veikti labai aktyviai, eiti į visuomenę ir plėtoti LŠS būdingos veiklos. Karo invalidai vykdė reprezentacinę veiklą, dalyvaudami Vyčio Kryžiaus vėliavos pakėlimo ir nuleidimo ceremonijose prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Nepublikuoti šaltiniai

1. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga. F. 560, ap. 1, b. 2, 3, 16, 23, 30, 214, 244.

2. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. Kariuomenės pirmūnų sąjunga. F. 1446, ap. 1, b. 124.

3. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. Valstybės saugumo departamentas. F. 378, ap. 19, b. 569.

4. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. Vidaus reikalų ministerijos Kauno apskrities viršininko Spaudos ir draugijų skyriaus organizacijų, sąjungų veiklos sekimo bylos. F. 402, ap. 4, b. 243, 280, 296, b. 5, ap. 5, b. 157.

5. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. Vytauto Didžiojo universitetas. F. 631, ap. 12, b. 788, 789.

6. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. Žydų karių, dalyvavusių Lietuvos Nepriklausomybės atvadavime, sąjunga ir sąjungos Kauno skyrius. F. 593, ap. 1, b. 3, 12.

Publikuoti šaltiniai

1. *Akademikas*, 1935, Nr. 16–17.

2. *Apžvalga*, 1935, Nr. 1, 13, 14, 17.

3. *Apžvalga*, 1940, Nr. 13, 15.

4. *Lietuvių dienos*, Los Angeles, 1956, Nr. 10.

5. *Kardas*, 1935, Nr. 22.
6. *Kardas*, 1936, Nr. 13, 21, 23.
7. *Karys*, 1923, Nr. 20.
8. *Socialdemokratas*, 1926, Nr. 48.
9. *Tritimas*, 1923, Nr. 18, 136.
10. *Tritimas*, 1924, Nr. 18, 183, 185.
11. *Tritimas*, 1927, Nr. 2, 24, 44.
12. *Tritimas*, 1928, Nr. 10.
13. *Tritimas*, 1929, Nr. 30.
14. *Tritimas*, 1930, Nr. 20.
15. *Tritimas*, 1931, Nr. 17, 20, 21.
16. *Tritimas*, 1932, Nr. 7.
17. *Tritimas*, 1934, Nr. 2, 5, 30, 50.
18. *Tritimas*, 1935, Nr. 10, 20, 46, 50.
19. *Tritimas*, 1936, Nr. 44, 50, 51.
20. *Tritimas*, 1937, Nr. 14, 24, 26, 38, 43, 45.
21. *Tritimas*, 1938, Nr. 21, 22.
22. *Tritimas*, 1939, Nr. 13, 14, 39, 42, 73.
23. *Tritimas*, 1940, Nr. 8, 19, 24, 27.
24. *Vytauto Didžiojo universiteto įstatymai*. Kaunas, 1934.
25. *Vytauto Didžiojo universiteto studentų atsargos karininkų Ramovės įstatai*. Kaunas, 1932.

Literatūra

1. *Lietuvos šaulių sąjunga valstybės ir visuomenės tarnyboje 1919–2004*. Kaunas: leidykla, 2005, 127 p.
2. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918. II. 16.–1940. VI. 15)*. Vilnius, 1996.
3. *Nepriklausomai Lietuvai*. Čikaga, 1965, 63 p.
4. *Vyriausybės žinios*. 1935, Nr. 490.

Įteikta 2022 m. sausio 14 d.

REVIEW OF JOINT ACTIVITIES OF THE LITHUANIAN RIFLEMEN'S UNION AND ORGANIZATIONS OF FORMER MILITARY (1923-1940)

Dr. Aušra JUREVIČIŪTĖ,
Vytautas the Great War Museum

From 1923 to 1940, seven organisations of former soldiers were in operation in Lithuania, i.e. Lithuanian Military Disability Union (Fraternity) 'Vyčiai' (Lithuanian Military Disability Union (1923), the Reserve Officers' Union (Lithuanian Reserve Officers' Union (1924), the Lithuanian Army Creators Volunteers' Union (1927), the Union of Jewish Soldiers, who participated in the battles for Independence (1933), the Corporation of Reserve Officers of Vytautas Magnus University 'Ramovė' (1935), and the Union of Army Forerunners (1937), which cooperated with the Riflemen's Union in various respects. The study used the archive materials on the basis of which the aims and the publicised sources were compared. The sources were the newspaper 'Trimitas' issued by the Riflemen's Union, which provided the information for the analysis of the former organisations and the possibility to answer the question of who the closest co-workers of the riflemen were. The common activity of the organisations of the former soldiers and the Riflemen's Union was analysed by comparing their aims identified in the statute. It was found that the aims of all organisations were very similar, with the exception of the Union of Jewish Soldiers (JS), which was the only one to provide the idea of propagation of the RU (the Riflemen's Union) ideas. Three organisations, i.e. the Lithuanian Military Disabled Union, Vytautas Magnus University Students Reserve Officers' Corporation 'Ramovė', and the Army Forerunners' Union, include an obligation in their regulations to cooperate with the organisations propagating the same ideas. Other organisations, such as the Lithuanian Military Disability Union 'Vyčiai', the Lithuanian Military Reserve Officers' Union and the Lithuanian Army Creators Volunteers' Union, did not include such obligation. The conclusion may be that the organisations of former soldiers in their

statute failed to clearly define common actions with the RU. However, it may be stated that it was not only the aims that described cooperation with the RU. In fact, they were very patriotic organisations, and all joined members were involved in former battles for their homeland and were strongly determined to devote their lives to the welfare of the country. Their provisions were very close to the values of the RU and created conditions for common actions. The closest ties with the RU were maintained by the Lithuanian Army Creators Volunteers' Union, which had their branch of riflemen volunteers in Kaunas. This organisation was actively supported by the RU by publishing relative information in their newspaper 'Trimitas'. Also, the Vytautas Magnus University Reserve Officers' Corporation 'Ramovė' was outstanding in its active cooperation with the RU, which joined the RU *in corpore* in 1938 and was the only one to behave like that. The Union of JS also had a group of riflemen members in Panevėžys; however, the organisations failed to actively cooperate. The common actions between the Military Disabled organisation and the RU were fragmentary and restricted only to celebrations of public holidays or congratulations on the occasions of annual congresses. Even though the cooperation between RU and organisations of former soldiers was of a different level, and more often, they operated separately, they were all united in cherishing statehood and determination to defend the homeland in case of need.